

BAJAI HONPOLGÁR

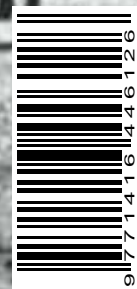
Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2020. szeptember • XXXI. évfolyam 9. (358.) szám

Ára: 330 Ft

Fotó: Koós Zoltán kollázképe

- Az első filmszínházak Baján a múlt században
- Képes időutazás városunkban – a régi és mai Baja Koós Zoltán kollázképein
- A bajai „diszkókirály” emlékei – interjú Juhász Jánossal
- Búcsú Kasziba Istvántól és Stranszki Júliától

Tartalom

- Baja első állandó mozija (Fábián Borbála írása)..... 3
- Sajtóhírek a bajai kórház első száz évéről (Jász Anikó forrásközlése, 2. rész).....6
- Múltidézés Görbe Ferencsel (Fleckenstein Mihály portréja).....8
- Bajai Honpolgár-estek, 2020-2021 (ajánló)..... 11
- Bajai időutazás Koós Zoltán kollázsfortón..... 12
- „Mindig új technika és látvány kell...” (Zalavári László interjúja Juhász Jánossal)..... 14
- „Az elmúlt évtizedek legfelkészültebb szakembere volt...” (Mayer János összeállítására Kasziba Istvánról)..... 18
- Stranzki Júlia (1935-2020) emlékére (BH-összeállítás)..... 19
- A bajai amatőr szintársulatok évadtervei..... 20
- Bunyevácok sok szempontból (Ferkov Jakab recenziója)..... 21
- Fiume-Zombor menettérte (Mayer István könyvismertetése)..... 23
- Üvegbe zárt napfény (Szünder Dezső receptje)..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stílusztikai javításának jogát fenntartja!

Mindent vissza?

Mayer János

■ Elmúlt a nyár, amelynek során szinte semmi sem úgy történt, ahogyan terveztük. Amikor azt hittük, hogy legyőztük a járvány első hullámát, egyre riasztóbb hírek érkeztek a világ számos országából, s a lazításokat újabb szigorítások követték. Tervezett nyaralásokat, külföldi nyelvtanulási programokat, régóta dédelgetett osztálykirándulásokat kellett lemondani, szinte minden komolyabb nyári fesztivál, koncert elmaradt, pedig ott legalább a felgyülemlett feszültségeket le lehetett volna vezetni.

Persze, aki mit sem érez a koronavírus-járvány közvetlen hatásaiból (családtagja, ismerőse nem fertőződött meg, s maga is egészséges), hajlamos azt hinni: meglopták, elvettek tőle valamit, ami szinte alanyi jogon jár neki. Amikor a pedig legszigorúbb karanténidőszak véget ért, egyetlen célja, hogy mindent azonnal pótoljon, amit hónapokig elmulasztott. Talán valamennyire érthető mindez a mindenfajta kötöttséget eleve rosszul viselő, bulizásra, ismerkedésre kiéhezett fiatalok esetében. Sokkal nehezebb azonban együttérzeni azokkal, aki a „koronavírus-hisztiben” csak valami tudatosan gerjesztett összeesküvés, gonosz hatalmi játszma részét látják, és a veszélyekről tudomást venni sem hajlandók, a mindannyiunk érdekében elrendelt, ajánlott korlátozásokban pedig személyi szabadságuk súlyos megsértését látják. („A vírus nem létezik, vagy ha van, nem komolyabb, mint egy szezonális influenza!”, „Tudok én vigyázni magamra!”, „Oda megyek, ahova akarok – nekem ne tiltsák meg, hova utazzam!” – mondják.) Az is tény persze, hogy az elmaradt rendezvények (és bevételek) sokaknak okoznak nehéz időket, és ilyenkor könnyen lehet a szigorításokat elrendelő kormányt, helyi önkormányzatot, operatív törzset az „álmok gyilkosának” látni, a megtartható rendezvények gazdáit pedig a „hatalom csókosainak” nevezni, vagy épp az

óvatosságból itthon nyaralókat cinikusan megszégyeníteni. (Ki ne látta volna a közösségi oldalon a balatoni számlát?)

Nem akarunk senkit meggyőződésében megingatni (fefejúekkel úgysem lehet vitázni), inkább egy apró történelmi sztorit említünk. A 17. század egyik legnagyobb hadvezére, az addig minden csatájában győztes II. Gusztáv Adolf svéd király

a harmincéves háború során aratott diadalából azt a következtetést vonta le, hogy Isten vele van, és aki a protestánsok szent ügyét támogatja, azt nem fogja sem a golyó, sem a kard. Ezért az 1632-es lützeni csata előtt nem volt hajlandó védőpáncélt öltetni, és közvetlen védelmére is elutasítva hadai élén vonult az ütközetbe. A csatát a svéd zsoldosereg megnyerte, de a korábban komoly sebesüléseket sem szerző király holtan maradt a csataterén, és a következő években a hadiszercse is a svédek kárára fordult. Valahogy így vagyunk mi is ezzel a vírusedzővel: amíg nem közvetlenül minket talál el (mint Gusztávot a Katolikus Liga gyilkos golyója), addig könnyen látjuk az óvintézkedéseket fölösleges tehernek (mint a király a páncélinget), ám ez esetben is igaz: jobb félni, mint megijedni. Másrészt képzeljük magunkat a (helyi vagy országos) hatalom helyébe; a közvélemény nyomására, saját megítélését javítandó engedélyezi a népszerű rendezvények megtartását. Ám aztán – mondjuk – akár csak néhány ember óvatlansága folytán tömeges fertőzés alakul ki, amelynek neadjisten áldozatai is lesznek; vajon milyen jelzőkkel illetné a döntéshozókat a hangos kisebbség (tömeggyilkos, mészáros)?

A jelenlegi bizonytalan helyzet senkinek sem jó. Nem tudjuk azt sem, hogy a járvány java mögöttünk vagy előttünk van. (A régi nagy járványok – kolera, spanyolnátha – szomorú tapasztalata, hogy a második hullám mindig pusztítóbb volt, mint az első; a legtöbb áldozatot akkor kezdték szedni, amikor sokan fellelegeztek, hogy a veszély elmúlt.) Ne legyünk tehát dühösek és türelmetlenek, ha egyelőre régi életünket nem kapjuk vissza teljesen – lehet, hogy soha nem is fogjuk. Ilyen szituációból (politikai, anyagi) hasznot remélni, az indulatok tudatosan gerjesztene, tudatlan embereket manipulálni több mint felelőtlenység. És jó, ha tudjuk: a modern világ számos vívmánya nem alapvető emberi jog.

Kép: Koós Zoltán

„Kijárat” felírás alkalmazandó, és az előadások tartama alatt az udvarra levezető míg a lépcsőnek az emeleten levő ajtaja alkalmas módon folyamatosan kitérve tartandó.

11.) Minden egy órán át tartó előadás után a terem 10 percig szellőztetendő.

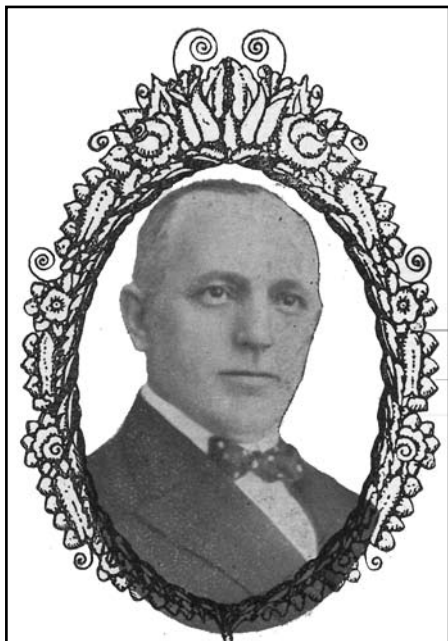
[...]

14.) A bemutatott képeknek a jó erkölcsöket, a vallást, az állami intézményeket, egyes személyeket úgy családokat sérteni nem szabad.”

Molnár rendőrkapitány 1910. november 19-én engedélyezte, hogy a Bárány Szálló tánctermeiben 1911. március 1-ig hétköznapokon délután 7 órától este 10 óráig, vasárnap és ünnepnapokon 16 órától este 10 óráig mozgófénykép-előadásokat tartassanak, 80 fillér legmagasabb belépődíj mellett.

A villanyáramot termelő dinamót („locomobilt”) Preinsberger Károly okleveles gépész kezelte. A villamos berendezéseket, vetítőt ifj. Buday Károly irányította. Az előadások sikeresek lehettek, hiszen László Károly 1911. április 9-én azt kérte a tanácstól, hogy a Bárány Szállóban tartott előadásokra kapott engedélyét május 15-ig hosszabbítsák meg. A tanács az engedélyt a biztosítási kötvény meghosszabbításához kötötte, ezért április végén csak május 1-ig engedélyezték az előadásokat.

Az egyik műkedvelő előadást László Károly azzal tette érdekesebbé, hogy közben egy kisfilmet is levetített (amikor a szereplők a darab szerint moziba mentek.) Az egyik szerepet a darabban ő játszotta. 1912-ben a BSE javára, a sporttelep létre-

Szilágyi György, a fűszerkereskedőből lett mozitulajdonos

hozásának céljából jótékony célú előadásokat tartott a László-mozi, melynek tiszta bevételét a sportegyesület kapta.

A szeptemberi megnyitót a helyi újság így üdvözölte: „Megnyílt a László mozi. A rövid idő alatt nagy népszerűsége szerzett László-féle Uránia színház, ma este nyitott meg a következő változatos és érdekes műsorral: A papucshős, Szerelem iskolája, Marcit szereti a felesége, Német tiszték lovas bravúrja, A nászfáklya. Valóságos szenzációnak kell tekintenünk A keserű szerelem c. filmet, amelynek szerepeit a Vígszínház művészei, Varsányi Irén, Vendrey és Tanay játsszák. Az előadások kezdete köznapokon este 8 órakor, vasár- és ünnepnapokon délután 3, fél 5 és este fél 8 és 9 órakor. Helyárak 70, 50 és 30 fillér.”

A László-féle mozinak hamarosan konkurenciája is akadt, hiszen 1912-ben és 1913-ban ismét városunkba látogatott Lifka Sándor is a vándormozijával. Azokban a városokban, ahol a Lifka Bioskop előadásokat tartott, a tulajdonos filmfelvételeket is készített. 1913-ban a Bajai Sport Egyesület javára tartott jótékonyági előadás nemcsak a sporttelepen felvett jeleneteket játszotta le, hanem a szabadkai városháza 1912-es avatási ünnepségét is, melyen a bajai városi tanács és több bajai vendég is látható volt. Sajnos felvételei nem maradtak az utókorra.

1913 májusában Szilágyi György szegedi fűszer- és csemegekereskedő építési engedélyt kért Baján. Több éven át tartó szegedi piaci kereskedés után üzletét 1907-ben vásárolta meg Kain Andortól. Szegedi üzlete (Arany Sashoz, később Honvédhez, majd a Fehér Kutyához) Baja-Bácsalmás vidéki borokat is árult. A Szegedi Napló májusi tudósítása szerint 1913 tavaszán üzletét eladta. Hogy miért került az akkor 29 éves Szilágyi György Bajára, annak pontos okát nem tudjuk. Valószínűleg a kereskedelmi kapcsolatai miatt járt Baján, és ismerkedett meg Mikolits Ignác mészáros lányával, Mikolits Mária Jolántával, akit 1908-ban feleségül vett. Apósáról már 1896-ban ezt írták A magyar ipar és kereskedelem országos albuma című könyvben: „üzletével alig tud foglalkozni, szenteli az időt a közérdeknek, melynek kiváló harczosa. Az ipartestület elnöke, városi biz. tag, keresk. kamarai tag és virilista. [...]”

Az általa tervezett új mozi terveit Antalfi (később Antalfy) Ferenc építési vállalkozó, Szilágyi György sógora készítette. A Baján épülő mozi helyszíni szemléljét május 21-én tartották a Rosenfeld-házban. Szilágyi György itt, a korábbi Mészáros-házban ter-

vezte moziját felépíteni. Az Uránia mozgófényképszínházát 23,4 m hosszúra és 8,5 m szélesre, 5,75 m magasra tervezte. Bejáratát és előcsarnokát a korábban Simonovits Béla üvegkereskedő bérelte üzlethelyiségben alakította ki. Az új mozi terem falai a városi levéltárban fennmaradt építési engedély kérvény szerint „tisztá téglából készíttetnének, a tetőzet pedig, a melynek szerkezete fa és vas anyagból készülne, bádoggal fedetnék és rábitz menyezet alkalmaztatnék.

A föld szinten négy páholy, ezek felett pedig 2.75 m magasságban hat páholy elhelyezése tervezetett, kettő darab alá támasztó vas oszlop és megfelelő számú vasgerendák alkalmazása mellett deszkával borítandó vasbeton padozattal, rabitz szerkezetű mellvéd és deszka válaszfalakkal.

Ezen emeleti páholyok egy az előcsarnokban elhelyezni tervezett két karu lépcsőn át lennének megközelíthetők.

Ezen terem befogadó képessége kérvényező megbizottjainak Antalfi Ferencnek kijelentése szerint 300 személyre tervezetett. [...]”

A tervezetet a városi építészeti és szépművészeti bizottság – melynek elnöke a rendőrfőkapitány, dr. Molnár Mihály volt – kisebb módosításokkal hagyta jóvá. Június 15-én a tűzbiztonsági helyszíni vizsgálat után Szilágyi megkapta a bizottság jóváhagyását. Másnap a tanácsülés megadta az építési engedélyt, azzal a megkötéssel, hogy a játszási engedélyért külön kell folyamodni. Ezen túl a városi tanács leszögezte, „hogy ezen építési engedély nem érinti a város közönségének azon jogát, hogy a mozgószínházak létesítését és fenntartását a város közönségének kizárólagos jogává tegye, vagy a mozgószínházak ügyét folyamodó érdekének figyelembe vétele nélkül tetszése szerint szabályozhassa és hogy a folyamodó a város közönségével szemben annak ezen elhatározásából kifolyólag egyik esetben sem tarthat kárpótlásra igényt.”

Az építkezés szeptember elejére fejeződött be. A rendőrfőkapitány az Uránia mozgószínház épületére 1913. szeptember 4-én adta ki a „lakhatási engedélyt”, melyet a szeptember 11-i tanácsülés hagyott jóvá. Szilágyi György természetesen nem itt lakott, hanem a Kígyó utca 5-ös számú házban. Az építési engedély – Szilágyi kérésére kedvezményes – díját a városi tanács a Türr István-szoboralap növelésére használta fel.

A terveken már szerepelt az építendő mozi neve: Uránia mozgószínház. A nevet

a már 1899-től működő Uránia tudományos színházról vette. A játszási engedélyt 1913 szeptemberében megkapta, de ezt 4 hónaponként meg kellett újítani. A bajai rendőrkapitányi iratok között Szilágyi György második játszási engedély kérelme maradt fenn. Ebben azt is kérte a kapitányi hivataltól, hogy „*a határozat kiadásánál tisztelettel kérem az előcsarnok előterében a dohányzási tilalmat visszavonni, megjegyezvén hogy esetleges tüzesetek keletkezését ebből kifolyólag, személyesen ellenőrzöm, s szivarvégeknek a helységbe való eldobását a legenergikusabban megtiltom.*”

A Szilágyi-féle Uránia első előadását 1913. szeptember 8-án tartotta. Egy hónappal később a helyi újság így tudósított erről: „*Az Uránia Mozgósínház, Erzsébet királyné-utca Mészáros ház, követésre méltó tette határozta magát, amikor felajánlotta, a Bajai Jótékonycélu Nőegyletnek és a Bajai Sport Egyletnek, hogy a mai szombati napra eső egész jövedelmét e két egyesületnek átengedi. Szilágyi György érezte, hogy tartozik azt a meleg pártfogást, amelyben színháza részesül, viszonzni a bajai publikumnak. A viszonzást úgy csinálta meg, hogy ma szombaton olcsó ár mellett rendes mozgófénykép-előadást rendez a Szentháromság-téren a szabadban. Meg vagyunk győződve, hogy a közönség méltányolja az Uránia tulajdonosának az intencióit és tömegesen fogja látogatni ezt a mindenképpen érdekes előadást. Olcsó pénzen jut kitűnő műsorhoz és a mellett még áldoz is a jótékony-ság oltárán.*” Decemberben a leányegylet jótékony célú előadásáról ezt írta a *Baja* című lap: „*A város elitje nézte végig az élvezetes mozisámokat, a város nagyközönsége áldozott ilyen kellemes módon a jótékony-ság oltárára. A legkielégítőbb volt úgy az erkölcsi, mint anyagi haszon. Ez alkalommal sem mulaszthatjuk el külön elismerésünket nyilvánítani az Uránia-mozi közkedvelt tulajdonosa iránt.*”

1914 márciusában Edison új találmányát, a *kinetofont* (hangosfilmet vagy „beszélő mozit”) is bemutatták az Urániában. Edison a fonográfot és a vetítógépet kapcsolta össze a 19. század végén. Magyarországon 1913 őszétől mutatták be, és Szilágyi mozis kapcsolatait mutatja, hogy például Szekszárdon vagy Kolozsvárott csak 1914 áprilisától voltak kinetofon-előadások. A másik mozi sem maradt el az újdonságok terén, hiszen az Apollóban 1914. március 18-án például a *Pathé* cégnek a kolozsvári színészekkel felvett *Sárga csikó* című népszínművének filmváltozatát láthatta a ba-

Az egykori Corso mozi a mai Tóth Kálmán téren az 1920-as években

jai közönség. Ez volt az első Kolozsvárott forgatott magyar film, mely 1913. decemberi, párizsi, majd budapesti és kolozsvári bemutatóját követően világsikert aratott.

Az első világháború a bajai mozik életét is befolyásolta. Először László Károly lett katona; moziját 1915-ben már nagybátyja, László Márton ny. rendőr őrmester üzemeltette. 1916-ban „*A nyári színház elbontását a rendőrség elrendelte, úgy tűzbiztonsági mint közbiztonsági szempontból. Végre egy tűzfészektől megszabadul a vásártér [a mai Jelky András tér – F. B.], hisz úgyminden cél nélkül terpeszkedett az ízléstelen faház városunk egyik legforgalmasabb helyén.*”

Az Uránia mozit jól megépítették, hiszen 1916-ban a városi tanács a Bajára érkező szintársulat játszóhelyévé is a mozit jelölte ki. Szilágyi György a Rapcsányi-féle Baja-monográfia a szerint az orosz fronton harcolt, kétszer megsebesült, de 1918-ban már Baján volt. A megszállás után ugyanis a szabadkai Lifka Sándorral cseréltek filmeket 1919 elején, hogy újdonságokat tudjanak bemutatni közönségüknek.

Mindketten részt vettek 1919-ben Szegeden a *Délvidéki Mozgóképszínház Tulajdonosok Filmkölcsonzó Részvénytársasága* létrehozásában, Szilágyit a felügyelő bizottság tagjává is megválasztották. A részvénytársaság célja az volt, hogy például Párizsból tudjanak új filmeket beszerezni, de 1921-ben felszámolták.

Baja szerb megszállását követően Szilágyi György megszervezte, hogy 1921-ben Horthy Miklós 1921-es bajai látogatásáról

a Star filmgyár filmfelvételt is készítsen, amelynek operátora a bajai származású *Kovács István* volt.

Az Uránia mozi 1924-ig működött az Erzsébet királyné (ma Szabadság) utca 2. szám alatt, majd átkerült a Tóth Kálmán térre. Szilágyi György ugyanis vállalkozótársaival megvette a Kaszinó épületét, és ezt átalakítva, kibővítve új, 700 férőhelyes mozit is épített. Az udvaron egy kertmozit, a „Kert-mozgót” is üzemeltette, 1000 fős kapacitással. A régi épület sem maradt üresen, hiszen az 1930-as évek közepéig itt működött a *Corso mozi*. (Az írás hosszabb változatát honlapunkon olvashatják – a szerk.) ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár,

Munkácsy Mihály utca 9.

CBA Belvárosi ABC,

Eötvös utca 1.

Cserba Optika,

Batthyány Lajos utca 18.

Líra Könyvesbolt,

Déri Frigyes sétány 5.

Tourinform Iroda,

Baja Marketing Kft,

Szentháromság tér 11.

Gazdabolt

(Baja, piacssarnok)

Sajtóhírek a bajai kórház első 100 évéről

2. rész: Mozaikok a bajai kórház működéséről

Jász Anikó

■ Dr. Cseh Imre kórház történeti munkájában így ír: „...hogy mekkora volt a kórház befogadóképessége, milyen gyógykezelés folyt benne, mennyiben volt ez nosocomium [kórház] gyógyító intézmény és mennyiben szegényház jellegű, ezekre a kérdésekre semmiféle választ nem találtunk az átnézett iratokban.”

A korabeli újságokból sikerül kiegészíteni a levéltári kutatások eredményét. Megtudhatjuk, hogy az első, 1795-ben épült kór- és gyámház 6 szobából állt: „... vala a' sýnylő-dő emberiségre nézve városi évkönyvinkben azon boldog időszak, melyben Högyész Krisztina, néhai Vermes László özvegye, 3000 pengő forintot tőkésíté, hogy abbul telhetőleg a' város legügyefogyottabbai eledellel 's lakhellyel láttassanak el. A' városi tanács lelkes gondoskodása az érintett tőkéhez több jövedelmet juttatván, 1800ban [1795!] egy csinos, 6 szobából álló, házat alakított a' Kálvária és Rókus kápolna közepit napnyugotra néző országúton. Gyámoltatták az részint termékekkel részint készpénzi segélyekkel Baja minden jót forrón pártolni kész és tudó lelkes lakosai által.” (Jelenkor, 1839)

A legkorábbi sajtóhír a kórház épületének bővítéséről szól: „...megbetegülő legények és más előfordulható ápolathely hiányában szűkölködők miatt az 1780 [1795!] évben létesített gyámházat jelenleg tizenegy teremmel tágíttatá, ...” (Jelenkor, 1836)

1835-ben a gyógyító, ápoló és a szociális tevékenységet szétválasztja a város tanácsa, a költségvetésben is külön kezelte pénztökejüket. Sebőkne Gábry Franciska, a táblabíró felesége 1836-ban Remete Szent Pált ábrázoló festményt ajándékoz a kórháznak. Ezt a nevet viseli a kórház egészen a század végéig, az új kórház megépítéséig. Érdekes, hogy már akkoriban is kritikával illették a kórház és a temető közelségét: „A' Kálvária előtt pedig az emberi szeretetnek egy szép emlékjele – azon új kórház – látszható, mely néhány év óta, egyedül a' bajai mivel szépem által e' célra adott sorshúzásos bálókbul 's újévi köszöntések' megváltatásiból állott fel. ... Ez a remete szent Pál címzetű kórházzal egy (már régiebb) gyámház is van jelenleg egybekötve, azonban e' két dicséretes intézetnek helyzete tán némileg nagyon is naív választásra mutat, ha azt vesszük, hogy jobbról 's balról is egy-egy igen közel temető környezeti azokat.” (Társalkodó, 1838)

1837-ben komoly bővítés történt, jelentősen növekedett a szobák száma: „1837re

a' kórházi ügy pártfogása végett egy jótékony asszonyegyesület alakult évenként egy sorsjátékos táncmulatságot adandó, mely mindjárt első évben 1356 v. for. [váltóforint] jövedelmeze az érintett intézetnek. A' bejött pénzből megvásároltaták a' volt gyámház melletti szöglet telek egy házzal, melyben 11 szoba alakították. Gyarapítá az intézetet tovább is számos jótévé, 's a' vállalkozó kórházi választmány, mely 1836 telén volt kiküldve a' gyámház újabb elrendezése 's egy kórháznak bármely kicsiny idomban hozzá kapcsolatása végett, olly szerencsés sikerrel járt el munkálkodásában, hogy jelenleg 17 terem számlál az intézet egy tágasb 's kisebb pinczével és több folyosóval. A' gyámoltalanok ágyain kívül hét betegágy minden kívántatóval el vagyon látva.” (Hazai Tudósítások, 1839)

A legrészletesebb leírás a kórház épületéről és működéséről 1838-ból ismerjük. Peoltz (Érkövy) Adolf Bácskai kaland című, Baját bemutató cikksorozatában egy teljes részt szentel a kórintézet bemutatására. Érdekesség, hogy közli az épületen és szobák falán szereplő verses feliratokat, melyeknek szerzője id. Dömötör Pál (1770-1847) megyei táblabíró volt. A szerző kilétéről egy másik cikkből értesülhetünk: „Homlokzatán olvasható Dömötör Pál egykori megyei táblabíró s jeles alkalmi verselő által készített felirat mutatja alapítványi rendeltetését: „Kit kit büntelenül balsorsa levert, menedékül E kegyes intézet békés ölébe vonul.” (Katholikus Néplap, 1872)

„Bácskai kaland. Nem lehet nem itt egy két szót fölhoznom a' már érintett gyám és kórintézetről. Annak első ideáját néhai Högyész Krisztina asszony ébresztette föl 1780iki végrendeletében, három ezer p. fto [pengő forintot] ajánlván egy Bajában fölállítandó gyámház' alapjául. Ezen tőkepénz 1837ig 21,000 v. ftra [váltóforintra] nőtt, 's az intézet jelenleg tizenegy szoba egy konyha és pinczéből áll, s 15 gyámoltalant ápol. A' kórház, mely csak 1836 óta áll fenn 7000 v. ftrnyi tőkével bír, öt szoba, egy konyha, pincze és egy kertet foglal körében.

A' épület külső falazatján e' sorok látszanak: „Kit kit büntelenül bal sorsa levert, menedékért/ E' kegyes intézet' békés ölébe vonul./ Emberiség s szeretet hajléka maradj vala míg a'/ Földdel háta mögé minden időznek esel.”

A' kapuszin' baloldalán: „Kergete o! nyomorult a' szükség e' küszöbig; de/ „Már beljebb nem lép, mert szeretet karol itt.”

A' 'férfi! betegek szobája fölött: „Ott hol előjárók szívét gyullasztja föl égi/ „Szellem, nincs ott mit félni szegénynek is ám.”

A' betegek az intézetben mindennel ellátva, mindegyiknek rendes ágya, leppentyűje, szék, asztal egy kézi bágog, 's egy nagyobb faköpökéje, papucs a' sat[és a többi] meg van. Mindenik ágy fölött egy táblácska függ, melyre a' betegnek neve, kora, származása, nyavalyája, 's az étkek alafái fölrovnak. Egy közös zselleszéken kívül van mind a' férfi mind a' nőbetegek szobáiban egy közös nagy asztal is, mellynek alsó része egy úttal szekrényül szolgál, a' nőbetegeknél a' szükségesebb gyógyszerek tartatnak benne. Egy nagy henger lángja világítja meg a' nagy terem, mellyben egyik képek között igen jeles Remete Sz. Pál ábrázolatja. Ezen oltárkép nagyságú remek olajfestvény 8 láb magas, és 4 láb szélességű [240x120 cm]. Tekint[etes] Sebőkne asszonyság ajándékozta az intézetnek, melly is e' képtől kölcsönözöte nevét. Láttam itt Ramagde tudógőzőlögtejtőjét is. Ezen intézetnek jótékony segedelmet ekkoráig 48 beteg tapasztalá, kik között egy őrült lakatos legény szerencsésen fölépült nyavalyájából. Ezen őrülrül egy két szót. Elmezarának főrögőja azon eleven tünődés volt, valljon mellyik az üdvezítő vallás. Bévitetvén a' kórházba hánytatóval láttaték el, ennek következtében zöldes csorvát adott magától. Jelenleg egy őrült nő gyógyítatik az intézetben, ezen szerencsétlen asszony észbetegsége különös, ugyan is azt hívé eleinte, hogy, ha nem kiabál szüntelen, örök sötétség borítandja el földünket, utóbb kurjongásait folytonos imádkozással cserélte el, 's jelenleg észbetegsége annyira enyhül, hogy minél előbbi fölgőgyulását bizton várhatni. Átaljában szelid bánás, föltetsző tisztaság, egészséges levegő, és pontosság jelelik ki ezen intézetet mellynek vezetése dr. Rosenmann Pál úrra bízott. A' gyámházban már 12 év óta egy nádradühös nő őriztetik, a' szerencsétlen mihelyt a' tornáczon át valakivel szóra kaphat, azonnal fajtalan álmaid feszegeti.

Ezen intézet keletkezését és folyamát a' segedelmezők neveivel együtt magyar, német és rác nyelveken megolvashatni az intézet év könyveiben, – mellynek czimlapján e' pár sor áll:

„EXoptas aegrI saeVos LenIre DoLores?/ SanCta CVplI pletas ne sIt aVara ManVs.”

Egyébként az intézet kútjai ajtókkal ellátva, a' gyámházi pinczében egy tűzoltó gépely, egyik szobában pedig egy hatásáról kezeskedő machina electrica találtatik.” (Hasznos Mu-

latságok, 1838) (Szómagyarázat: leppentyű = takaró; kézi bágyog = evőeszköz, inkább kanál; étkek alafái = étel adagok; zselészek = karosszék; nagy hengerláng = Argand-lámpa = petróleum lámpa; Ramagde Hopkins, F. angol tüdőgyógyász; csorva = emésztetlen étel; nádra düh = nimfomania; machina electrica = elektromos áramfejlesztő)

Az áramfejlesztő adományozásáról, ami a kor jelentős technikai újdonsága volt, már az előző évben beszámolt az országos sajtó: „Kórházunkat Polimberger, szül. Odry Éva asszony legközelebb 500 forintnyi alapítvánnyal szíveskedék gyarapítani, 's azonkívül az intézet mű- 's eszköztárának egy igen jó készületű villanyerőművet ajándékozza, melly kétszeres jótétivel örökre lebilincszé magának lakosink háláját, mellyel már az 1831ben pusztított cholera alkalmával nyújtott számos emberbaráti szolgálata által is oly nagy mértékben gerjeszte minden kebelben.” (Jelenkor, 1837). [Az adományozó pacséri Polimberger György felesége, szül. pacséri Odry Éva volt, férjének általa emeltetett, méltán híres síremlékét július-augusztusi számunkban mutattuk be – a szerk.]

A nagy bajai tűzvészben a kórház épülete is megsemmisült, három asszony szenvedett tűzhalált falai között: „A' kórház gyámosztálya is 11 termével az enyészet ölébe dült.”- írta a Nemzeti Újság 1840. május 9-i számában. Az új kórház felépítése az első évben még nem történt meg. Ápolási munka folyt, de ennek helyét nem ismerjük. „...Legközelebb az uradalmi 's városi középületek tető alá kerülvén, egyedül a' kórház maradt jövő évre, 's minthogy a' városi tanács 's község pártfogása alá fogadva lett e' jótékony intézet, teljes reményünk van annak czélszerű elrendeléséhez. Ez éven 46 beteg nyert ápolást 's orvosi segédelmet, kik közül meggyógyult 34, meghalt 12, ezen kívül haldoklólag behozatott 2, holtan pedig 4. Különben számosabb beteges mesterlegények 's nyomorultak itt találtak a máj. első napi borzasztó tűz után védhelyet, 's nem csak az első rendbeli felgyógyultak, de ezek is áldást és hálát mondanak a' jötevő pártfogókra, kik a' szenvedő emberiség oltárára nemesen áldozva e' jótékonyintézet alapítói valának”. (Nemzeti Újság, 1840. 12. 16.) A tűzvész után 1841 decemberében a kórház újjáépítéséhez a városi tanács több mint 70 000 db téglát és pénzt is biztosított. Az építkezés 1844. június 15-én fejeződött be.

A 19. század második feléig az állam nem fordított különösebb figyelmet a betegellátás szervezésére, a kórházak működtetésére. Ez megmutatkozott a bajai kórház működésén is. 1879-ben a Baja című helyi lapban heves vitasorozat alakult ki, feltárva

a kórház működésének hiányosságait. Súlyos hiányosságok kerültek napvilágra. Egy kis hír indította el a lavinát: „Egy éltes szerb nő Sz. A. szomorú elmebaj előjelei mutatkoznak; gondos lelki és testi ápolás mellett talán megmenthető, hitsorsosai bizonyosan segíteni fognak rajta. Lakik a volt Szakáll-féle házban. Isten mentse meg szegényt a bajai kórháztól”. (Baja, 1878. 01.06.)

Erre dr. Margalits Ede a főszerkesztő reagált a hír közreadójának, Allaga Imrének, majd július 2. szeptember 4. között a lap újságírója, „Keletéri” és Dr. Sztruhák István tisztí főorvos között 9 cikket át folyt az érvek ütköztetése. Súlyos vádakkal illették a kórházat a nevüket vállaló volt ápoltak is. Íme, a kórház működésének markáns kritikája: „Kórházunk és hiányai. S az ösök e nemes szándéka, az alapítók ezen felebaráti szeretettől ragyogó s a mindennapiasságon felülemelkedő emberbaráti óhaja amily szép, ép oly dicséretes is volt; dicséretes volt annál is inkább, mert nemcsak kellő épületről gondoskodtak, hanem a költségek fedezését a közpénztárból örök időre biztosították.

Nem is volna mindebben hiány, hisz a város évi zárszámadásai hangosan hirdetik az erre fordított összegek nagyságát; hiány van azonban igenis a kellő és erélyes felügyeletben, hiány van a folytonos ellenőrködésben s így hiány van a szerencsétlen betegek befogadásában, ellátásában, lelki gondozásában s azok végső eltakarítása eszközésében.

Nem akarunk minden idevonatkozó, és pedig igen-igen megbízható forrásból mérített híreinknek hitelt adni; mert hisz akkor a felügyelőségnek lehetetlen volna helyén maradni; azt azonban szerencsétlen embertársaink érdekében, kik azt illetékes helyen el nem mondhatják s panaszukat elő nem adhatják, el nem hallgathatják, hogy közkórházunk kezeléséről és vezetéséről a legaggasztóbb hírek szármalnak.

Ami a bánásmódot illeti, az mindenek előtt a legvadabb és leghiányosabb. Csakis mord, csakis lármás, csakis káromló szavakat hallanak a betegek, - ami az egészséges szervezettel bíró embert is idegessé teszi, - ápolásról, gondozásról és az elhagyott tehetetlenek segélyezéséről pedig szó sincs, ápolja magát ki-ki, amíg bírja, azután történjék s történik vele, aminek kell történnie.

Az ételek és italok kiosztása ellen is sok a panasz. Nem akarjuk hinni, hogy száraz kenyéren kívül mit sem kapnak, ezt is 3-4 napra egy-egy alkalommal; mert hisz ez minden volna, csak nem betegekhez való bánásmód; de hogy az élelmezés igen-igen sok kívánni valót hagy, az általános panaszhangokból bárki is következtetheti.

A tisztaságról meg épen szó sincs a kórházról, mit eléggé igazol azon szomorú tény, hogy látogató vagy bárki, ha a kórházi személyzethez nem tartozik, be nem bocsájtatik. Hogy a kellő költségek megtörténik, azt a városi zárszámadások igazolják; ki tehát a tisztatlanság ezen hiányának-okozója*, mindenesetre érdekes volna megtudni.

Hogy a betegek orvoslása s gyógyszerekkel való ellátása miképpen történik, arról az illetékes orvos úr adhatna a legilletékesebben felvilágosítást; hogy azonban a betegek lelki vigasztalására a haldoklók szentségeivel való ellátására legcsekélyebb gond sem fordítatik, eléggé világos leend bárki előtt is azon körülményből, hogy alig 20-25-ik halott lett halála előtt a hit vigasztalásában részesítve, s hogy az illetékes lelkészek, midőn ezen visszaélés ellen ismételen kikeltek, válaszul a kórházfelügyelőtől ezt hallották: „Akkora itt uram a piszok, hogy a tisztelendő urakat lehetetlen bevezetni.”

Vajon mi történik egyes halottak csekély ingóságával és ruházatával, szintén nem tudjuk; azt azonban bárki is tudja, ki a temetkezéseknél megjelent, hogy a halottak csaknem minden ruházat nélkül temettetnek el, hátra maradt apróságokról pedig nyilvántartás nem vezetetik. Nem akarjuk hinni, mit e tárgyat illetőleg hallattunk, egy kis nyilvántartási jegyzőkönyv azonban mindent kiderítene.

Mindezekből eléggé kiviláglik, hogy kórházunk belső élete igen-igen sok kívánni valót hagy, s hogy az ottani állapotok nem felelnek meg a város kiadásainak. Ennek okát mi a hibás, vagy talán hiányos szervezetben találjuk, miért is igen indokolva lenne, ha pl. a legközelebbi városi közgyűlés egy bizottságot küldene ki az ügy szigorú megvizsgálására, s szerzett tapasztalatai alapján egyrészt a hiányok orvoslásáról gondoskodnék, másrészt pedig javaslatot terjesztene be egy célirányosabb belrendezés létesítésére; mert a közkórház nemcsak a betegek ügye, hanem a városi törvényhatóság gondoskodásának tükré is.” (Baja, 1879. 07. 02.)

Az újságcikkek hatására már a következő októberi törvényhatósági ülésen fontos rendelkezéseket hozott a város vezetése. Változtatásokat vezettek be, mind a gazdálkodásban, mind az ápolás terén. Reformokra volt szükség. Mindez előszele volt annak, hogy 1901-ben megalakuljon Baja Város Kórházépítő Bizottsága, és 1903-ban megkezdje működését a ma is ismert új kórház. (Valamennyi idézett szövegrészt az egykorú írásmód és helyesírás szerint közöltünk – a szerk.) ■

Múltidézés Görbe Ferencsel 2. rész

Lejegyezte:

Fleckenstein Mihály

ny. vízepítő- és földmérő mérnök

■ **Munkahelyi fotós feladatok – Út a művészi fotográfia felé – A Magyar Fotóművészek Szövetségének tagsága**

Munkahelyemen, a vízügyi igazgatóságon a tervezés mellett – nagy örömmre – egyre többször „vizes” műszaki létesítmények és a „vízügyes” szakmai élet eseményeinek fotós dokumentálására is megbízást kaptam. Ezek közül a legemlékezetesebb számomra az 1898-ban épített érsekcsanádi szivattyútelep 38 m magas, üzemén kívüli kéményének lerobbantását megörökítő fotóm, melyet 1971-ben készítettem. A fotóállások helyét a fokozott balesetveszélyre való tekintettel a robbantómesterek utasításai szerint nagy gondossággal kellett kiválasztani. A másodpercek alatt lejátszódó eseményt a minél tökéletesebb dokumentálás érdekében más-más nézőpontból még id. *Görbe Ferenc, Horváth Péter* és *Gyulavári József* is rögzítette.

A még ma, 2020-ban is működő szivattyútelep 100. sikeres üzemi évét 1998-ban ünnepelte. Az ember-technika-természet összhangját példázó szakmai munkának tisztelegve a *Víztekör* c. lap cikksorozattal emlékezett meg, melyhez negyedmagammal a Duna Fotóklub fotósai szolgáltatunk autentikus képanyagot.

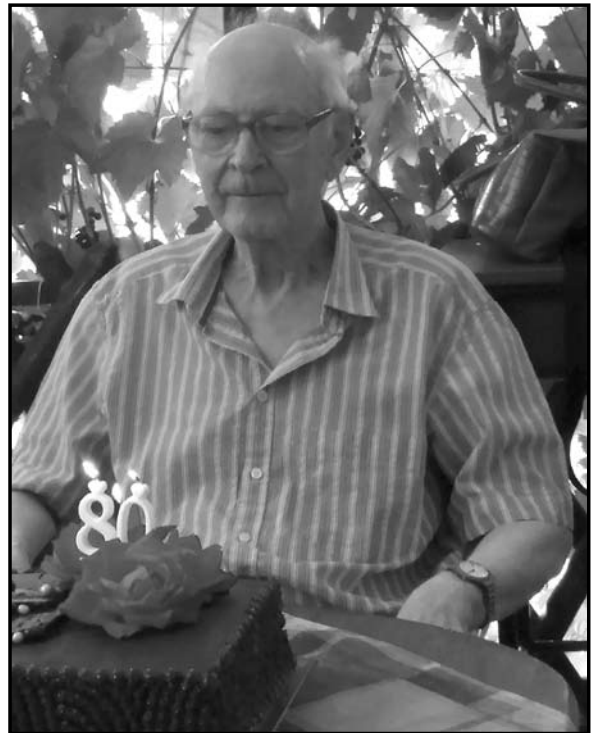

A robbantástól megrogygánt kémény, 1971 (Görbe Ferenc)

A fotózás irányába mutató indíttatásom harmadik alapkövét magában a fotózásban, annak művészi igénnyel alkalmazott technikájában jelölöm meg. Ezt az érzelmekkel erősen vegyített tudati állapotot most, pályám delelőjén túl, az alábbi gondolatok mentén határozhatom meg.

A valós világ jelenségeit a maga sajátos látásmódjában és stílusában megörökítő fotográfus exponálása után az optikai lencsék által kicsinyítve leképezett, majd a művészi fotográfiai képkidolgozás utolsó fázisában megjelenített kép varázslatos látványa belső világom kapuit – már tizenéves korom derekán – csillapíthatatlan erővel ostromolta. E mágikus erő által gerjesztett kezdeti vonzalmat az építőipari technikum éveiben elsajátított műszaki szemlélet és a vele járó igényesség még tovább erősítette, majd – most, már a 80-on túl kijelenthetem – e kötődést az évek során gyarapodó fotós tapasztalat és a nyomában kisarjadzó sikerek egy életre állandósították bennem.

1972 végén fotós tevékenységem elismeréseként felvétel nyertem a *Magyar Fotóművészek Szövetségébe*, ahol 1978-1989 között a Felvételi Bizottság, majd a Közművelődési Bizottság tagja is voltam. Mindezek újabb lendületet adtak munkásságomnak, így a fentiek mellett szabadidőmben más feladatokat is elláttam. Tevékenységem során Pécs, Baja, Kecskemét és Szeged térségében ellenőriztem, illetve segítettem a fotókörök munkáját. Már 1972-től folyamatosan dokumentáltam a bajai fotós-élet eseményeit, vezettem az eredményesen munkálkodó kollégák listáját. A fotós szakmai továbbképzésben is tevékenyen vettem részt. 1965-1985 között minden évben jelen voltam a *Népművelési Intézet központi felsőfokú fotótanfolyamán*, és az utánpótlás-nevelés részeként

80 évvel a hátam mögött

1979-ben vezetője voltam a Baján rendezett *felsőfokú fotótanfolyamnak* is. Ennek a csoportnak 64 belföldi és 10 külföldi hallgatója volt.

Ugyancsak 1979-ben vásároltam egy *Minolta SRT 101b* márkájú, nagy látószögű fényképezőgépet, teleobjektívet és a színvonalas fotózáshoz, illetve a kidolgozáshoz szükséges más felszereléseket. Előszeretettel használtam vörös szűrőt, mely biztosította a fekete-fehér felvételek manipulálási lehetőségét, ezáltal az előnyösebb képi megjelenítést is.

Az 1960-as években még csak hajszálgyökerekkel táplálkozó és csak némi szakmai megkapaszkodást biztosítani képes fotográfusi képességekkel bírtam. E képességeket, munkáim eredményeit viszont kíméletlen idő- és energiamennyiség bevetése révén sikerült az 1970-es évekre úgy felerősítenem, hogy azok az 1980-as évektől a stabilitás mellett már az egyéni fotós stílusjegyek kikristályosodása és az egyre meghatározóbb szakmai sikerek irányába vigyenek. Ennek az időszaknak kiváló és tartalmas összefoglalóját adta *dr. Vajtai István* Baján, a *József Attila Művelődési Házban*, 2000 decemberében tartott kiállításomat megnyitó beszédében. (*Bajai Honpolgár XI. évf. 12. szám, 2000. dec.*)

Ekkortájt képeimen a tónushangsúlyok kedvező eltolásai érdekében jobbára csak a fekete-fehér színárnyalatot használtam,

ezáltal izgalmasabb képi megjelenítést, a mondanivaló hangulati megerősítését sikerült elérnem. Dr. Vajtai István a 2008. évi kiállításom megnyitóján a fotótechnikai stílust és megjelenítést az alábbi szavakkal jellemezte: „Görbe Ferenc képei magukban hordanak valami rendíthetetlen morális tisztaságot, amelynek nem árt se nap, se szél.” (Bővebben: *Bajai Honpolgár XIX. évf. 9. 2008. szept.*)

1974 januárjában újabb munkáltatói megbízásból az országos figyelem közép-pontjába került szakmai témát fotóztam Dunaújvárosban. A Dunai Vasmű egyik fűtőolaj-tartályából mintegy 2800 tonna pakura ömlött a Dunába, mely ellen 6 magyar vízügyi szolgálat 400 szakemberrel vette fel a harcot. A fekete, mérgező pakura táblás tömbökben megdermedve Pécs városának mohácsi ivóvízbázisát is veszélyeztette. A kellemetlen, havazással is kísért téli időben feladatomban a szervezett természetvédelmi mentőmunka és a szennyező anyagok jellemzőinek fotós dokumentálása volt.

Mindközben 1965-től a titkári feladatok ellátása, a Duna Fotóklub szakmai munkájának irányítása egészen 2006 tavaszáig komoly odafigyelést igényelt, melyet a szabadidő terhére ugyan, de mindig szívesen végeztem. A heti rendszerességgel megtartott klubnapok és a klubélet egyéb területein (kiváltképp a közgyűléseken) a vezetőség és a tagok által kifejtett aktivitás egyaránt a közösségi és az egyéni fotós sikerek eredményeinek előfeltétele volt.

Fotós életemben – jórészt a szerencsének is köszönhetően – objektívemmel olykor tehetséges világhírességek életéből is

Farkas Bertalan úrhajós látogatása Baján 1981. júl. 6 (Görbe F.)

megörökíthettem egy-egy közeli pillanatot vagy néhány napjuk jelesebb mozzanatait. 1981. július 6-án az első magyar úrhajós, Farkas Bertalan bajai látogatása során az érkezés, majd a tanácsházán a városvezetői fogadás perceit sikerült lencsevégre kapnom. A népszerű vendég a sűrű programponatok ellenére az úrutazással kapcsolatos élményeiről részletes beszámolót tartott, sőt a városvezetéstől, illetve a város számos üzemének és intézményének dolgozói körétől érkezett kérdéseket is kimerítően megválaszolta.

Külön élményt jelentett a világhírű természetudóssal, Jacques-Yves Cousteau kapitánnyal való személyes találkozás is. A természetfotós tengerkutató 1989-ben a Dunáról – forrásától a tengerbe ömlő torkolatáig – forgatott filmet, amikor is a

gemenci természetvédelmi térség árterületeinek és állatvilágának fotózásához a bajai Vízügyi Igazgatóságtól tanyahajót bérelt. [A *Duna újralfedezése, III. rész. 1992.*] Munkáltatómtól azt a feladatot kaptam, hogy a tanyahajó telepítési munkálatait és a filmforgatáson a természet- és környezetvédelmi feltételek teljesülését fotókon rögzítessem. A közös munkák idején a kapitánytól engedélyt kaptam, hogy munkája során, például a forgatást előkészítő megbeszéléseken őt közelről is fotózhassam. A munkám végeztével képeimet megőrzésre a VIZIG fotótárának adtam át.

Nyugdíjas évek – Kapcsolat a Duna Fotóklub Egyesülettel – Életmű-díj

1998-ban nyugdíjba vonultam, de munkahelyemtől a tervtár rendezését még feladatként megkaptam. 2006-ban a Magyar Fotóművészek Szövetsége 50 éves jubileuma alkalmából, több éves, alapos forráskutatást követően megjelentette a *Fények és tények* c. albumot. A kiadvány szerzője Markovits Ferenc, aki munkájával sikeresen tüntette el a magyar fotóművészet történetének fehér foltjait. A 600 oldalas mű több mint félezer ismert alkotó mellett jó néhány csaknem feledésbe merült fotográfus alkotásait és életrajzát is bemutatja. Büszkeséggel tölt el, hogy az albumban életrajzom, arcképem és a *Szekszárdi prészázak* című fotográfiám is helyet kapott.

A 2006 tavaszán elszenvedett szélütésem (stroke) következtében bal kezem és lábam mozgása erősen korlátozottá vált. Életvitelemben ezt követően több kényszerű változás következett be. Az aktív fotózást feladtam, a Duna Fotóklub vezetéséről is le kellett mondanom, de a klub munkáját

Görbe Ferenc Pincék között c. képe előtt, Nagykovács (Papp Elek)

továbbra is élénk figyelemmel kísérem, és ma is szívesen segítem.

Örömmel tapasztalom, hogy az 1958-ban megalakult és 2007-ben *Duna Fotóklub Egyesület*té átalakult fotográfiai alkotóműhelyünk, melynek örökös tiszteletbeli elnöke lehetek, továbbra is aktív és sikeres munkát folytat. 2008-ban a Magyar Fotóművészek Szövetsége eredményes fotós tevékenységem elismeréseként *Életmű-díj*-ban részesített. Nyugdíjas éveimben is folytattam a bajai fotózás történeti adatainak kutatását. Céлом az volt, hogy az 1870-es évekig visszanyúló gyűjtés eredményeként olyan munka szülessen, mely egészen az 1959-ig mutatja be szakmánk alkotóinak munkásságát és jelentősebb eredményeit. Továbbra is öröm és szükség szerint kiegészítem a Duna Fotóklub tagjainak névsorát, illetve *Ferró József* fényképésznek az *Úttörő bajai fotósok névsora* c. listáját.

2018. augusztus 11-én betöltöttem a 80. életévemet. Ez alkalomból lányom és vejem Tamási szőlőhegyén egy rokoni-baráti találkozóval egybekötött születésnapi köszöntést szervezett számomra. A köszöntést, majd az ünnepi bográcsonyos vegyes pörkölt elfogyasztását követően kialakult tartalmas, a fotós élet több epizódját is megidéző társalgást a présházás pince közelében közös csoportkép készítésével zártuk. Napjainkban saját fotóimat is rendezgetem, a korábban esetleg elmaradt vagy hiányos katalogizálásukat pótolom,

Tagtársakkal (Duna Fotóklub, 1970-es évek)

illetve véglegesítem. Barátaimmal, ismerőseimmel látogatásaik során a magánéleti és a fotós szakmai múlt kiemelkedő közös élményeit és eseményeit – többször fotóim segítségével – ismételten jóleső érzéssel idézzük fel. Ha valamely régi munkatárs, „vízügyes” fotós szakmai kérdéssel megkeres, archívumom képeivel is örömmel segítek.

A *Baja fotótörténete a kezdetektől 1955-ig* c. munkámat 2019-ben fejeztem be. Szakirodalmi kutatásaim során sikerült fellelnem Az *Amatőr* és a *Fény* c. folyóiratokban, illetve könyvekben az 1872 és 1905 közötti időszak bajai fotósait és munkásságuk fontos adatait. A szerkesztési feladatokat *Ligeti László* fotográfus kollégám, a nyomdai előkészítés munkáit *Dr. Sramó András* végezte, és a kész kiadványról ő írt ismertetést is (*Bajai Honpolgár 2020. március*). Mindkét közreműködő segítségét a magam és a kötet megjelenését érdeklődéssel várók nevében is köszönöm.

E kutatómunka egyik értékes „melléktermékeként” sikerült felkutatnom *Moholy-Nagy* (1905-ig *Weiss*) *László* neves festőművész, fotográfus, szobrász hiteles születési adatait. *Rosenfeld József* és *Dr. Bruszt Pál* információi alapján megtaláltam az izraelita hitközség anyakönyvében a Bácsborsódon, 1895. július 20-án kelt bejegyzést, amelyről fotómásolatot is készítettem. A hiteles dokumentum előadását a Magyar Fotográfiai Múzeum alapítója, *Kincses Károly* fotótörténész hálásan megköszönte.

A Duna Fotóklub Egyesület tevékenységet és eredményeit továbbra is élénk figyelemmel kísérem és szívesen segítem. Ebbéli és egyéb szakmai tevékenységemre *Ligeti László* egyesületi tagtársam aktív és önzetlen segítő közreműködése ad lehetőséget. Örömmel hallom, hogy az egyesület 25 fős tagsága ma is lelkes fotós tevékenységének köszönhetően a hazai és nemzetközi fotópályázatokon eredményesen szerepel, a társ-egyesületekkel továbbra is ápolja, sőt bővíti baráti-szakmai kapcsolatait. Az elkövetkező időszakra a

Életmű-díj (2008. dec. 6.)

Duna Fotóklub Egyesület vezetőségének és tagjainak eredményes szakmai munkálkodást, élményekben és sikerekben bővelkedő fotografálást kívánok!

Utószó

Mérlegre téve és röviden summázva a mögöttem hagyott éveket, ki kell jelentenem, hogy életutamnak – annak kora ifjúkori szakaszától kezdődően napjainkig – a fotográfia meghatározó része volt. A fényképezőgépes képalkotás gyermekkorban megízlelt, meseszerűen megkapó látványa, majd az amatőr szintű, később az egyre igényesebb munkálkodás, és végül a már művészi fotózásnak nevezhető tevékenység során megtapasztalt élmények (sikerek, időnkénti kudarcok, az azokból való „visszakapaszkodások”) az önkifejező alkotó tevékenység során oly meghatározó katartikus erővel hatottak, hogy a fényképezőgép, a fotografálás életem napjai során elengedhetetlen kötődéssel hűséges társaimmá vált.

(Megjegyzés: a cikkben nem szereplő további képek a *Bajai Honpolgár* honlapján tekinthetők meg: www.bajaihonpolgar.hu) ■

Helyreigazítás

■ A lapunk július-augusztusi számának 41. oldalán közölt, Kószegi Lászlóval készült interjúba egy elgépelés folytán sajnálatos hiba csúszott. A megjelent szövegben az szerepel, hogy „... [a paprika szó] 1842-ben jelent meg először szótárban.” A mondat helyesen így hangzik: „[a paprika szó] 1742-ben jelent meg először szótárban. A hibáért olvasóink szíves elnézését kérjük! ■

Bajai Honpolgár-estek: remélhetőleg folytatjuk!

M. J.

Amikor két évvel ezelőtt előadás-sorozatunkat elindítottuk, még legfeljebb remélhattük, hogy a rendezvény megtalálja a közönséget. Abban biztosak voltunk, hogy minőségi, a saját szakterületükön elismert tudósokat, szakmai kiválóságokat szeretnénk meghívni, akiket a bajai közönség helyben nem nagyon láthatott. Bízunk benne, hogy annak ellenére, hogy új dolgot indítunk el, olyat teremtünk, amely különbözik más helyi rendezvényektől, és ezért kiszemelt előadóink elfogadják felkérésünket, bár csillagászati összegek nem álltak rendelkezésünkre. Szerencsére az Ady Endre Városi Könyvtárral, és a városi önkormányzattal együttműködve, több önkéntes támogatásával (köszönettel kiemelve a Duna Wellness Hotel segítségét) meg tudtuk valósítani elképzeléseinket, és a sorozatot el tudtuk indítani.

Kár lenne tagadni, kezdetben voltak nehézségeink: hogyan érzük el a lehetséges érdeklődő közönséget, hogyan hívjuk fel a figyelmet magunkra, hol találjuk meg a helyünket a bizonyos időszakokban szép számú (és akaratlan konkurens) rendezvény között. Így az első évadban néhányszor csalódottan szemléltek a résztvevő közönség létszámát, és bosszankodtunk azon, hogy egyébként hírneves előadók által tartott, kiváló színvonalú előadásaink nem érték el a helyi média többségének ingerküszöbét. Sőt, olyat is tapasztaltunk, hogy voltak, akik szerint jobb az ilyen eseményt „agyonhallgatni”. Szerencsére az évad második felére így is sikerült megtalálnunk az érdeklődő közönséget, és akik eljöttek előadásainkra, azok elismeréssel beszélhették ismerőseiknek: a Honpolgár-estekre érdemes elmenni! A második évadot már a tapasztalatok birtokában kezdtük szervezni,

ügylve arra is, hogy mind újabb tudományterületek képviselői jelenjenek meg az előadók között. A sikeresen lebonyolított első évad (és annak precíz internetes dokumentációja) már egyfajta referenciát is biztosított a számunkra, hiszen az előző évad névsorát böngészve sokan könnyebben mondtak igent a felkérésünkre. Továbbra is törekedtünk bajai kötődésű előadók meghívására, és persze próbáltunk olyan témákat keresni, amelyek sok nézőt vonzhatnak. Időközben magunk is tanultunk az önmarketing területén, és a nyilvánosság egyes fórumai is megnyíltak előttünk, így a második évadban a Honpolgár-estek nézőszámai is meredeken emelkedni kezdtek; több előadásunkon is ki kellett tenni a „megtelt” táblát a zsinagóga épületére. (A tisztes nézőszám még olyan alkalommal is sikerült, amikor – bár ezen helyzeteket igyekeztünk elkerülni – egyidejűleg más kulturális rendezvények is zajlottak a városban.) Azt is jó volt látni, hogy olyan rétegek is jelen voltak egy-egy estünkön, akik nem tartoznak a helyi kulturális rendezvények rendszeres látogatói közé, azt viszont ennél is jobb, hogy észrevettük: stabil törzsközönségünk kezdett kialakulni. Gimnazista, középiskolás fiatalok – akiket állítólag nem érdekel semmi – egyre többen jöttek, és hozták magukkal barátait is, de a helyi értelmiség jó része is megtanulta becsülni a rendezvényt. Itt ingyenesen kiváló előadókat lehetett meghallgatni, valóban izgalmas témákról. Sajnos épp amikor a sorozat a legjobban futott, köszöntött ránk a koronavírus-járvány első hulláma, így három tervezett előadásunkat lemondani kényszerültünk. Az évad megtartott előadásainak nagy részét lapunkban írott formában is olvashatták, és erre a jövőben is törekszünk.

Ne tagadjuk, számunkra sok izgalmat és örömet jelentett az előadás-sorozat megszerzése, és boldogok voltunk, hogy egyre inkább megtaláljuk az érdeklődő, hűséges közönséget is hozzá. Így nem volt kérdéses, hogy amíg anyagi erőforrásaink lehetővé teszik, folytatjuk a sorozatot. Persze a vírusveszély árnyéka még itt lebeg felettünk, ám amennyiben az előadásoknak nem lesz egészségügyi-biztonsági akadály, Honpolgár-estek továbbra is lesznek. A 2020/21-es évadra szeptembertől májusig összesen 9 előadást terveztünk (részletes listájukat lásd a keretes anyagban). Közülük kettő eredetileg az előző szezonban hangzott volna el, de most pótoljuk őket. A további előadásokban pedig több olyan témakör (természetföldrajz, kultúranthropológia, folklór, sporttörténet, filmművészet) is szerepet kap, amely eddig kevesebb figyelmet kapott. Az előadók névsorával pedig ezúttal sem kell szégyenkeznünk; valamennyien szakterületük élvonalába tartozó kiválóságok, akik közül többen Baján sosem voltak még hallhatók. (Az „újrázó” *Csorba László* pedig első évadunk egyik legemlékezetesebb előadását tartotta.) Mindegyikük gyakorlatilag első szóra vállalta a bajai fellépést az anyagiak emlegetése nélkül is.

Olvasóink bízhatnak benne, hogy a korábbi színvonalat ebben a szezonban is tartani fogjuk. Kérjük, a pontos időpontokért, az esetleges változásokért figyeljék lapunkat, plakátjainkat, honlapunkat, facebook-oldalunkat! Aki pedig még nem hallott rendezvénysorozatunkról, az első két évről bőséges anyagot talál kapcsolódó honlapunkon (<https://bajaihonpolgar.hu/honpolgarestek>), amely még az új szezon megkezdése előtt bővülni fog. Várjuk tehát olvasóinkat és az érdeklődő közönséget, nem fognak csalódni! ■

A Bajai Honpolgár-estek tervezett tematikája, 2020-21

■ **1. Hajagos Csaba:** *„Csak még egyszer hazamenjünk innen...”* A mai Bács-Kiskun megye területén élő svábok elhurcolása a Szovjetunióba a 2015-2017 között készített oral history felvételek tükrében. (Az előző évadban elmaradt előadás pótlása.) Tervezett időpont: 2020. szeptember 24.

2. **Dr. Csorba László:** *Az olasz-magyar kapcsolatok ezer éve.* (Az előző évadban elmaradt előadás pótlása.) Tervezett időpont: 2020. október közepe.

3. **Dr. Rácz Lajos:** *Klímaváltozások az emberiség történetében* (munkacím). Tervezett időpont: 2020. november.

4. **Nevelős Zoltán – Speier Dávid:**

Filmek magyar változatai – fordítás, felirat, szinkron. Tervezett időpont: 2020. december.

5. **Dr. Hahner Péter:** *Mi a forradalom?/ A francia forradalom mai szemmel/ XVI. Lajos, a bukott francia király* (munkacímek). Tervezett időpont: 2021. január.

6. **Dr. Ferkov Jakab:** *A mohácsi busójárás történeti-néprajzi szemmel.* Tervezett időpont: 2021. február.

7. **Dr. Krász Lilla:** *„Lészen az Istennek áldásából magzattyok”. Születés és anyaság a régi Magyarországon, 16-18. század.* Tervezett időpont: 2021. március.

8. **Dr. Kiss Andrea:** *Dunai árvizek és*

éhínségek a középkori Magyarországon (munkacím). Tervezett időpont: 2021. április.

9. **Dr. Borsi-Kálmán Béla:** *A magyar futball Aranycsapat és társadalmi háttere* (munkacím). Tervezett időpont: 2021. május.

(**Hornung Erzsébet** előző évadban meghirdetett, de végül a járványhelyzet miatt elmaradt, *A vándorló fajok és a klímaváltozás* c. előadását az előadó egyéb elfoglaltságai miatt ebben a szezonban nem tudjuk pótolni, de bízunk benne, hogy a 2021/22-es évadunkban sikerülhet. A program és az időpontok változtatásának jogát fenntartjuk!) ■

Bajai időutazás Koós Zoltán kollázsfotóin

A szentjánosi templom

A Vörösmarty utca

A Bartók utca egykor és most

A Duna-híd és környezete

A mai Szentháromság tér

Az egykori Központi Szálló és környéke

A mai Jelky tér a szoborral

Kálvária

A bajai kórház

A mai Kormányhivatal és a régi Szent Antal utca

A Bácskai Kultúrpalota (valaha bajai nagyáruház)

Az egykori Kísvásártér (ma: Roosevelt tér) egy másik szoborral

Az etötvös (sétáló) utca mai és régi üzletekkel

A Sugovica-part

A Sugó-parti sétány

Az egykori Mészáros-ház az Erzsébet királyné (Szabadság) utca és a Kísvásártér (Roosevelt tér) sarkán

Az egykori bankpalota a Tóth Kálmán (Zichy-Ferraris Bódog) téren

„Mindig új technika és látvány kell...”

Juhász Jánossal a diszkó fénykoráról, a zene varázsáról, a lemezeladás hőskoráról

■ **Beszélgetőtársam (akit olyan nagyon nem is kellett kérdezni...) városunk könyvnyüzenei életének megkerülhetetlen alakja. Futballistának indult, végül diszkós lett belőle. Pályáját Jugoszláviából hozott lemezek „magánértékesítésével” kezdte az Ecserin, majd egy tanfolyam elvégzését követően hivatalos engedéllyel rendelkező disc-jockeyként folytatta. Mozdalmas évtizedek állnak mögötte, tevékenységében úttörő volt az újdonságok alkalmazásában Baján, de sokszor tágabb térségünkben is. Juhász János (,DJ Szunyival”), a „bajai diszkókirállyal” beszélgettünk.**

Zalavári László

– Bátormonostoron születtem 1954-ben, de két hónapos koromban beköltözünk a városba, így tősgyökeres bajainak mondhatom magam. Szüleim mindketten a Fehérműgyárban dolgoztak, édesapám kazánfűtő volt, édesanyám minőségellenőr. Tanulmányaimat a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolában kezdtem, majd a 609. sz Ipari Szakmunkásképzőben gépjármű-villamosági műszerésznek készültem, de végzés után egyetlen napot sem dolgoztam a szakmámban. (Később esti tagozaton leérettségiztem.) 1968-tól ugyanis fociztam, a Bácska Posztóban kezdtem, majd az egyesülést követően a BSK-ban játszottam, az NB III-ig jutottam. Balösszekötő volt a posztom, de időnként hátravont középcsatárként is pályára léptem. A mindenki által tisztelt *Bence Pista* bácsi volt az edzőm. A szakmunkásképző után sportállásban a Ganz lakatosműhelye volt a munkahelyem, majd nem minden csapattársammal együtt. Az első diszkómat 1975. január 30-án, a Fradival vívott felkészülési meccs után a tiszti klubban tartottam. A Ferencváros *Dalnoki Jenő* edzősködése idején ugyanis 1974-ben és '75-ben is Baján edzőtáborozott.

– *Honnan jött az ötlet, hogy te gondoskodj a jó hangulatról?*

– Gyerekkorom óta nagyon szerettem a zenét, eleinet próbálkoztam hangszerrel is. Viszont sokat hallgattam *Szkopál Béla* műsorát az újvidéki, *Cseke Lászlóét* a Szabad Európa, *Dám Lászlóét* a Pécsi rádióban és persze vasárnaponként *Komjáthy Györgyöt* is. Amikor már megtehettem, lejártam „Jugóba” lemezekért, lehetőségeimhez mérten fokozatosan növelve a darabszámot. Egyszer Pesten, az ottani ganzosokkal volt közös összejövétel, ahová vittem magammal lemezeket, mert azt hallottam, hogy fent eladhatók. Néhány srác mondta, hogy az Ecseri piacra érdemes menni. Ezek után szabad szombatokon felültem a hajnali buszra, majd elmentem a Nagykőrösi útra. Idővel kiderült, hogy hétköznap a Múzeum körüti zenei antikvárium előtt is lehet árusítani, így egyre többet jártam Bu-

dapestre. Miután szombaton kettőkor bezárt a piac, négykor már volt diszkó, így egy év alatt sorra jártam a legendás helyeket: *Margit híd Disco bár, Casanova, Éden, Randevú, Savoy, Tóparti*. Idővel megismerkedtem az összes menő dj-vel, láttam, hogyan csinálják. Magával ragadott ez a világ, amúgy is nagy bulizós voltam, barátaimmal jártunk a helyi (Keens, Romulus, Bonifác, LKBeat, Vénusz, Forum) együttesek bulijaira. A Ganz-klubban alkalmanként tartottam már diszkókat, de az első komolyabb rendezvényem a bélás gólyabál volt 1976-ban. Az évben elhívtak Kecskemétre, egy regionális válogatóra, ahol a kiválasztottak közé kerültem, és Kiskunhalason elvégezhettem egy egyhetes, bentlakásos tanfolyamot. Ennek lezárultával, októbertől már működési engedéllyel rendelkező lemezelovas lettem. A focista karrieremnek az vetett véget, hogy látszott: választanom kell a diszkó és a foci között. Minthogy nem voltam akkora tehetség, az edzések, a meccs túl sok időmet elvették, viszont a diszkóval akkor már jobban kerestem, a kérdés eldőlt.

– *Rendszeres működésedet hol kezdted?*

– Először a csávolyi pinceklubban, ami a pártház alatt volt, majd nemsokára előreléptem, mert, *Héri Tibi* bácsi hívott a Nadas étterembe. Itt, mondhatom, országos hírvű műsort csináltam, Szegedtől Pécsig, Kecskeméttől Dunaújvárosig jöttek, hiszen ez vidéken újdonság volt. Az igazi beindulást azonban a Szakmaközi jelentette, ahol a *Bajai Fiatal Írók Klubja (Radics Zoltán, Peller Tamás)* működött. Szerettek volna egy antológiát kiadni, amihez szükségük volt pénzre. Tamás megkeresett, hogy segítek, és az első diszkómat 1976. november 7-én, vasárnap tartottam a javukra. Ezzel egyidejűleg a közeli tiszti klubban a Pax együttes zenélt. Három hét múlva már nem volt buli, mert mindenki a diszkóba jött. Sajnos rövid ideig tartott, mert '77 januárjában elkezdtek felújítani az épületet. A Nadas sem volt hosszú életű, mert a KÖJÁL bezáratta. Ekkor elkezdtem járni a térséget: Kalocsán, Mélykúton, Hercegszántón, Kiskunhalason csináltam bulikat. Az évek során kialakult egy-

Juhász János

fajta rajongótáborom, sleppem, mely lassan növekedvén elérte a 90-100 főt is, ők követtek mindenhol, ugyanis 1978-80 között már minden nap máshol diszkóztam. Három éven keresztül még Bezdánba is lejártam. Az én rendezvényeim nem volt verekedés, elfogadtak a rockerek és a diszkósok is, pedig nem kedvelték egymást.

– *Az ismert és népszerű fővárosi diszkósokkal milyen kapcsolatban voltál?*

– Az igazán nagy dobás akkor történt, amikor Pécsen, a tévétoronnyban zenéltem. *Alföldi Jancsi* barátom a Pollack Mihály Műszaki Főiskolára járt, és diákköri vezetőségi tagként meghívott egy rendezvényre. Ezen ott volt *Vasas Csaba* műsorszervező, aki meghallotta a műsort, és felajánlotta, hogy a „csúcson” bemutatkozhatok *B. Tóth, Dévényi, „Cintula”, Viszeczki Laci* mellett. Fél év elteltével egyedül maradtam, mert a „nagyoknak” nyűg volt a lejárárs. Mindemellert folyamatosan ment a lemezkereskedelem, hétfőn-kedden Pestre utaztam, és csereberéltem a „bakeliteket” az ismert dj-vel. Mindegyikkel jóban voltam, mert nem jelentettem számukra konkurenciát, mindegyikük klubjába eljártam tapasztalatszerzésre, ezáltal is előnyben voltam helyi kollégáimmal (*Vukovány Attila, Sibalin Antal*) szemben. Nagyon jó kapcsolat alakult ki egy Németországban élő, eredetileg szabadkai magyar sráccal, akinek a barátja Frankfurtban Európa legnagyobb lemezboltjának vezetője volt. Kimentem 1979-ben *Gangolf Zimmermann*hoz, megismerkedtünk, attól fogva rendszeresen küldte nekem a lemezeket, melyek árát *Vicsek Imrének*, közös

barátunknak fizettem. Emellett kéthetente kaptam a lemezkereskedőknek szóló újságot, a *Der Musikmarkt*-ot. Ennek ismeretében sokszor olyan korongot kértem, amely még meg sem jelent. A lap segítségével fordult a kocka, már a pestiek is egyenrangúnak fogadtak el, hiszen megfelelő cserealappal rendelkezem.

– A '80-as évek technikai fejlődése nagy változást hozott.

– Igen, megjelent a videó. Eleinte egy videómagnó horror árba került, üres kazettát szerezni nagyon nehéz volt, műsort még inkább, plusz még televízió is kellett hozzá, a megfelelő járműről nem is szólva, amelybe mindez befér. Bármennyire is tiltakoztam el-lene, végül lépnem kellett, mert amint megjelent a kép is a hang mellé, a szakmának vége volt. Így végül megvettem az eszközöket, a tartalomról meg kapcsolatrendszerem révén gondoskodtam. A német rendelkezésre állt, közben az öcsém Svájcba disszidált, ő a francia vonalat biztosította, és volt még holland is. A videodiszkót 1982 karácsonyán kezdtem el. Akkor igény volt, hogy mindenhová hívtak, egyszerre több helyre is, így bővíttem a csapatot. *Iglói Laci* már korábban is segítőt volt, de amíg katonáskodott, Rádai Tomi helyettesítette, majd leszerelése után újra csatlakozott. Később jött *Mendler Peti*, *Váics Tomi* (*Dj Kövér*), *Jagicza Gábor* (*Dj Csiga*), *Trapl Laci*, *Rádi Robi*, *Lázár Tibor* (*Dj Izmos*). Rendszeresen tartottam csapatépítő összejövetelt, ahol megbeszéltük a hétvégi bulik tapasztalatait.

– A lemezkereskedelem terén is volt egy nagy dobásod, hanglemezboltot nyitottál.

– A lemezek árusítását soha nem hagytam abba, feljártam Pestre. Egyszer az egyik haverom elvitt a Bosnyák térre, ahol *Solymos Tóni*-nak, az *Expressz* együttes vezetőjének volt a lemezboltja 1982 tavaszán. A felesége vitte az üzletet, akiről kiderült, hogy bajai. Nagyon segítőkész volt, elmondta, hogy mi a módja a magánbolt nyitásának. Így aztán nyáron

– az országban harmadikként, vidéken elsőként – megindult a *Szunyifon* az *Ortutay* (ma: *Oltványi* – *Z. L.*) utcában. Egy év után feljöttem a Hattyú utcába, az eggyel arrébb költöző kulcsmásoló helyére. Tele voltam új lemezzel, a megfizethetetlen újdonságokat pedig kazettákra másoltam, mert az jóval olcsóbb volt, az illető meg a suliban tovább másolta több társának, és már megérte neki is. Készítettem egyedi összeállításokat is kazettákra, melyeket szintén sokszorosítottam az igénylőknek.

Óriási előnyöm volt a Múzeum körüton árusító másik 15 emberrel szemben, hogy a 15-ből 12-nek fogalma nem volt, hogy mit ad el. Szinte mindenkinek ugyanaz volt a kínálata, általában az aktuális újdonságok. Frankfurti kapcsolatom révén nekem olyan különlegességeket is sikerült beszereznem, amelyek tényleg ritkaságszámba mentek, ezt értékelték a vevők. Sokszor jöttek érdeklődni, hogy az előző lemezhez képest milyen az új, mi a véleményem, az embereket tájékoztatni kellett erről. Amikor bejöttek a lemezboltba, és látták, hogy mi kapható, a zenerajongóval elkezdtünk beszélgetni. Természetesen a szakmához tartozott, érdekelték is az élő nagy koncertek. A BS-ben szinte mindegyiken ott voltam, de láttam Bécsben a *Rolling Stonest* vagy a *Pink Floyd*-ot Bécsújhelyen. Sokáig élt az a sztereotípiá, hogy a diszkós fölrajja a lemezt, és ennyi az egész. Az élő zenét kedvelők tiszteletét is valamilyen szinten ki kellett vívni, és ezt a koncerteken való

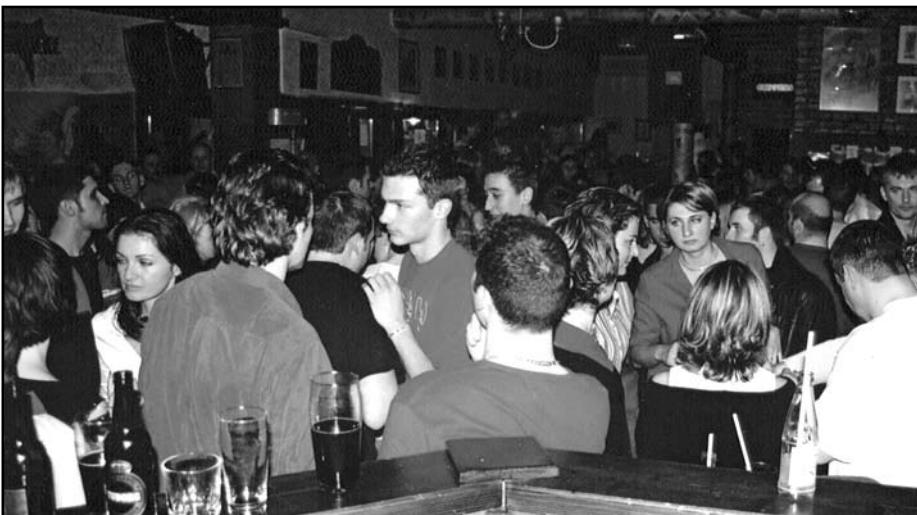

Baja első „maszek” hanglemezboltja előtt

megjelenéssel lehetett kiérdemelni.

A lemezgyűjtéshez az igazi lökést *Schmidt Toncsitól* és *Peller Palitól* kaptam, különösen amikor Pali lakásán megláttam a rengeteg korongot. 1986-ig működött a hanglemezboltom, ahol a feleségem dolgozott, csak közben elment '84-ben szülni. Idővel már nem jutott rá időm, sem energiám: házat építettem, öt diszkósom volt, egyszerűen besokalltam. A boltot kiadtam *Hartweg Klárinak* bérbe, csak-hogy ő '88-ban disszidált. Utána másnak is kiadtam, majd visszavettem, és 97-ig ismét üzemeltettem, de akkor már Harman Kardon meg hi-fi dolgok is voltak benne.

A diszkó természetszerűleg a '82-es videokorszaktól egyre inkább fejlődött, de úgy láttam, hogy ez a zsákutca véget ért, így eladtam a tévéket, videómagnókat, kazettákat, és elkezdtem ismét bakelitlemezzel diszkózni. Professzionális Technics lemezejátszókkal, maxi lemezekkel, csak ez borzalmasan drága. Nem egy lemez ára magas, csak-hogy ahhoz, hogy a műsor összeálljon, tíz lemezből kettőt, néha hármat tudok lejátszani, a többi bekerül az archívumba, azért van tízezer lemezem. Meg kellett venni őket, hiszen az utólag derült ki, miből lesz sláger. Háromhetente, havonta mentünk Münchenbe meg Pestre, s ez nem volt olcsó. Sokan úgy képzelik el, hogy ez aranybánya, de én még olyant, aki a diszkóból gazdagodott meg, nem láttam. Mindig új technika és látvány kell. A kalocsai Kaloton GMK-val kerültem kapcsolatba, hoztam kintről prospektusokat és reflektor prototípusokat, amiket lekoppintottuk, és ezeket kezdtük gyártani, 27 féle típusunk volt. Ezek után nagyon-nagyon beindult az üzlet. A rendszerváltás környékén jártunk, akkor már minden kicsit lazább volt, előjöttek a dugipénzek, és akkor ez nagyon működött. Kijártam természetesen minden vonatkozó szakmai kiállításra külföldre is. (Frankfurtba, Riminibe és Hongkongba is eljutottam így.) Ahhoz, hogy az ember tényleg csúcson legyen, kövesse az újdonságokat, és azt, hogy milyen irányba megy el ez a törté-

Életkép a diszkóból

net, személyesen ott kellett lenni. A diszkózás Baján akkoriban, '87-89 elejéig a Neptun-borozóban zajlott. Emellett a Kalapban volt egy legendás buli, amit csütörtökönként tartottam a Pandúr-szigeten.

– *Mikor kezdődött újra a felfutás?*

– Az első óriási dobás a *Főnix Klub* volt. 1989. június 25-én nyitottuk a Főnix bulit, ahol volt hangfalterony, háromutas crossover, erősítők, stúdió master erősítő, nagyon komoly fény- és hangtechnikával rendelkeztem, csak kicsi volt a hely. Később megkeresett *Menczer Gyuri*, hogy nem jönnek-e át a Tiszti Klubba. *Ronkovic*s alezredes úrral kötöttünk egy több évre szóló szerződést '91. márciusában. 1991. április 23-án, pénteken nyitott a *Let's Go Disco*, és végül '95. december 30-án tartottam az utolsó bulit. Az igazán nagy dobás az volt, ahogy kitaláltam, hogy nézzen ki az egész terem. Belsőépítész tervei alapján kiskőrösi asztalosipari cég készítette a boxok bútorait. Megterveztem a különböző fényeket, a traverzeket pedig lakatos nagybátyám állította össze. A látvány nemcsak a többi környékbeli diszkóhoz képest, hanem országos szinten is teljesen egyedi volt.

A *Let's Go* a '90-es évek elején ikonikus helynek számított, ahol fellépett az összes létező sztárvendég. Sikerült szereznünk egy világszámot is, ugyanis egy dunajvárosi lány világhírű művész barátja volt egy ír gyerek, aki *Michael Jackson*- és *Genesis*-zenére különleges mutatóványt adott elő. *Simon Simon* (ez volt a művészneve) két óra alatt festette ki magát, a zenéhez minden mozdulatsort előre kitalált. Soha nem felejttem el azt sem, hogy amikor *Delhusa Gjon* fölött a színpadra, a függöny mögül belesett, és lemerevedett, megállt a színpadon: „*Basszus... Jani, mi ez itt? Mexikó City? Az a rengeteg ember, a fények, hallod – hát tényleg örület!*” Dzsónival nagyon sokat dolgoztam együtt, de mindenkivel jóban voltam. *Szikora Robi* többször aludt nálunk, *Flipper Öcsi* is, a mama főzött rájuk, baráti viszonyban voltam velük. Mindenki járt itt, aki számít: *Fenyő Miklós, Komár Laci, Republic, Zoltán Erika* stb.

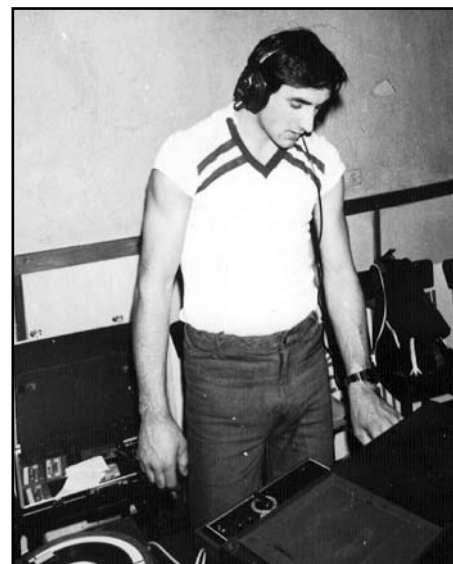
– *Ugyanakkor a rocker közönségre is gondoltál, mert ott volt az épületen belül a Rock Cafe.*

– Úgy van. Ez volt az első ilyen nagyszabású buli, ahol egyszerre két irányzatot is meg lehetett fogni. Ahol a nagyteremben fiatalok aktuális zenére táncolnak, ott nem lehet rockzenét játszani, mert az rétegzene. Péntek volt a kimondottan rockos este a Rock Caféban. A szombat a nosztalgiaé volt, a nagyteremben meg aktuális zenék mentek. A boxokban előre lefoglalták a helyet, fönt az erkélyen is, telefonon lehetett bejelentkezni.

– *Mi következett ez után?*

– A Bezerédj utcában, a volt Volán-telepen szerettem volna diszkót kialakítani, de az akkori városvezetés azt mondta, hogy kicsi a tér, szűk az utca, parkolás, lakóproblémák – találjunk valami másik megoldást. Hajlandó voltam a kompromisszumra, így följajlottak az önkormányzat tulajdonában lévő volt Kismotor- és Gépgyár ebédlőjét. A helyőrségi klub technikailag nagy kihívás volt, viszont még abból a négy méter magas helyiségből is ki tudtam hozni a maximumot. Kis leleményességnek, a megfelelő külföldi személyeknek adott ajándékok segítségével (tokaji aszú, Pick szalámi stb.) szereztem anyagokat és tanácsokat. Így végül lett csillagkapu, szobrok, és a dekoros *Ábrahám János* segítségével mindent nagyon-nagyon frankón megcsináltam. 1996 augusztusában nyílt meg az *Amnesia* diszkó. De a felgyorsult világban két évig sem ment a buli, hamar elfogyott az érdeklődés. Nem esett útba az épület, a Szegedi úton messzire ki kellett menni, és taxival kellett hazajönni. Láttam, hogy ez így nem fog menni, bár pszichésen nagyon nehéz dolog megélni, hogy míg korábban ezer-ezerkétszáz ember van a buliban, a következőben már csak hét-nyolcszáz van, egy hónap múlva pedig csak ötszáz lesznek. Rájöttem, hogy megint lépni kell, mert hiába áldoztam egy vagyont a diszkóra, a rizikófaktor még létezik – vagy bejön, vagy nem. Azt hittem, hogy a nevem örökké fennmarad, mint a Pelée, hát, sajnos nem.

Akkortájt megismerkedtem egy kiváló belsőépítész-tervezővel, *Deák Róbert*tel. Közösen találtuk ki, hogy a misztikus, egyiptomi vonallal kellene valamit kezdeni. Ebből az ötletből született a *Ramszesz diszkó* jellemző díszletekkel: kint oszlopcsamok, szfinxek a bejáratnál. Ez olyan ütős volt, hogy csodájára jártak. A Ramszesz mintájára az országban még három-négy komolyabb diszkót hoztak létre. Nagyon szépen elterveztük ezt, minden remekül is működött. A Ramszesz 1998. július 4-én nyílt, én pedig 1999. szeptember elején elmentem a feleségemmel a nyári örület után 3 hétre Ázsiába. (Augusztus 30-án, a nyárzáró buliban még majdnem ezer fizető vendég volt.) Amikor három hét múlva visszajöttünk, a személyzet kint ült a lépcsőn meg a szobrokon, és nem volt közönség. Az első buliban még voltak hatszáz, a másodikban háromszáz, a harmadikon százötvenen, most meg nem jött senki. Pedig horribilis beruházás volt, hiszen megvettem az épületet a felszámolótól, kialakítottam a diszkót, aztán tizenöt hónap után ez a nagy beruházás azt mondta, hogy viszlát. Utána még három évig (2000-2002 között) szenvedtem vele, de csak vitte a pénzt. Egy ezerfős diszkó 450-500 főnél van nullán, ez épp arra elég, hogy az alkalmazottakat kifizessem. (Összesen 35

A kezdő lemezlovas munkában

ember dolgozott kint nálam.) Ez nagyon sok, és közönség nélkül már nem tudtam kezelni, így befejeztem. A történet azzal végződött, hogy az *Axiál* (hála Istennek) tett egy ajánlatot az épületre, így legalább az ingatlanból ki tudtam szállni.

A Halászponton található *Riverside Pub*ba lementünk Váics Tomival 2000-ben: rétegenét, funkot játszottunk. A *Funky Night* fantázianevet találtuk ki neki. Ez annyira bejött, hogy utána háromhetente, majd kéthetente tartottuk, és ment hét évig. Százhusz fővel indultunk, de 2005 júliusában volt olyan buli, ahol 720 fizető vendéget számoltunk. (Átlagosan 450 és 600 között mozgott a létszám.) Ez persze még a West Balkán-ügy előtt volt, utána a katasztrófavédelem biztosan bezárta volna a helyet, mert megmozdulni sem lehetett.

– *Baján kívül is felléptél?*

– Hercegszántón '77-87-ig Márkó bácsinál, a *Gondúzó Falatozó*ban, a „híresen hírhedt” szántói bulit csináltam. Imádták a gyerekek, mindent lehetett, legendás hely volt. Hercegszántó volt a világ közepe, mindig úgy reklámoztam, hogy az ország első számú bulija, és ha Zombor felől jössz az országba, ez az első diszkó. Ez tartott '87-ig, utána gyakorlatilag 15 évig nem jártam még Szántó közelében sem. A 2002-es falunap előtt megkeresett *Varga Gábor*, a Teaház üzemeltetője, akit előtte nem ismertem, egy fiatal, talpraesett, igazi vendéglátós srác. Mindenki azt kérdezte tőle, hogy miért nincs Szunyiv-diszkó. Ugyanis sokan a szüleiktől hallották, hogy bezzeg a Szunyiv-bulik idején milyen jól szórakoztunk! Így újra elvállaltam a szántói bulit, csak azt kértem, hogy a kíséretem italfogyasztását állják. Olyan eszméletlen buli volt 2002 júliusában falunapkor, hogy másnap reggel 3/4 9-kor sem tudtam abbahagyni a zenélést,

pedig már hullafáradt voltam... Gábor megkeresett egy hónappal később, hogy csináljunk újra ilyet. Húzódoztam, de addig-addig győzködött, hogy megegyeztünk: május 1-jén, pünkösdkor, falunapkor meg búcsúkor elmegyek. Ez így is indult az első évben. A másodikban már nem négy buli volt, hanem nyolc. Harmadik évben már..., azt képzeld el, 2002-től 2017-ig, tehát 14-15 évig ott, azon a kis helyen ment a zene. El sem hitte senki, hogy Szántón még vannak emberek a diszkóban! Akkor zártunk be, amikor már száz fő alá csökkent a létszám, a fiatalok elmentek külföldre dolgozni. Jött a facebook, jött ez-az, és már nem maradt közönség.

– *Munka nélkül maradtál?*

– Nem egészen. Időközben megnyitott Baján a *Vol.1. Club*, amelynek nem volt kellő reklámja, nem ismerték a tulajdonost sem, így igazából nem indult be. Ment a buli két hónapja, de alig-alig voltak. Akkor megkeresett az üzemeltető, *Borda Krisztián*, egy nagyon jópofa, rendes szegedi srác. Lent volt Baján, látta, hogy megy a pörgés, kibérelte ezt a helyiséget, amibe beletett hatalmas pénzt, megcsinálta diszkónak – és nem ment a közönség. A tulajdonossal, *Friedrich Janival* együtt megkerestek, hogy nem mennék-e oda, aminek végül is semmi akadálya nem volt. 2012 óta évi néhány alkalommal zenélek, régebben többször is felléptem, most már csak egyszer márciusban, egyszer pedig októberben. A régi stábbal megcsináltam azt, hogy két terem van, mint ahogy a Let's Go-ban volt, mindkettőben 3-4 dj szerepel, úgyhogy ezt csinálgatom.

– *A Szunyi becenév egyébként honnan ered?*

– Fiatalon hatvannégy kiló voltam, hosszú karokkal és hosszú lábakkal, ezért lettem Szunyi, ami „Szúnyog” tulajdonképpen, de mindig becézve használták, és ez rajtam is ragadt, de még öcsémből is „Kis Szunyi” lett, sőt ma már az egyik kis unokám, *Róza* is leginkább Szunyi papának szólít.

– *Mesélj a családról!*

– Feleségemet *Hauth Magdolnának* hívják, éppen 30 évig voltunk együtt. 1973. szeptember 9-én, egy vasárnapi Pax-buliban ismerkedtünk meg, amikor fölkértem táncolni, és rá 30 évre, 2003. szeptember 2-án mondták ki a válást. A kapcsolatunk ennek ellenére teljesen jónak mondható. Ő 2012-ben a szülei felköltözött Pestre. Egy fiunk meg egy lányunk van. *Bálint* a Bélában a színtársulat tagja volt *Ottmár Attilánál*, a *Zabhegyezőben* ő játszotta a főszerepet. Akkoriban minden darabban szerepelt, a színpad közelében volt. Jelenleg Pesten működik egy *Smart Film* nevű vállalkozása: reklámfilmeket, kisfilmeket, hasonlókat készítenek. *Dorottya* lányunk csapatban országos bajnok triatlonista volt *Borbély Miki* edzősége alatt. Mindkét gyermekem a közgázon végzett. *Dorottyanak* két lánya (a 4 éves *Róza* és az egyéves *Flóra*) van. *Bálintéknál* meg 3 éves *Dorka*. Mindketten Pesten laknak a családjukkal.

– *Mivel töltöd most napjaidat?*

– Édesapám 1999-ben meghalt, édesanyám 87 éves lesz december 19-én. Súlyosan mozgássérült, önmagát ellátni képtelen. Nyolc éve vele vagyok, visszaköltöztem a családi házba, és igyekszem neki mindazt visszaadni neki mindazt, amit kaptam tőle. Két és fél éve nyugdíjas vagyok, mert 63 és fél éves koromban elmehettem nyugdíjba. Csinosítgatom otthon a családi házat, élvezem az unokákat. Nem tudtam mit kezdeni magammal a karanténidőszak alatt, rosszul viselem a korlátozott mozgási lehetőséget, mindig kell valamit csinálnom. Régebben állatokat tartottunk otthon: volt kecske, disznó, kacsa, csibe, de most már redukáltuk. A felszabadult melléképületeket 5 éve elkezdtem lebontani, ami még megmaradt (fáskamra, csibeól), azt tavasszal tüntettem el, és szép nagy teraszt csináltam a helyükre. A veteményeskertet is fölszámolom, befűvesítem, hogy ha az unokák jönnek, akkor Szunyi papánál tudjanak kicsit

játszadozni.

– *A zene iránti rajongás azért megmaradt?*

– Mindenevő vagyok, azért vannak kimondott kedvenceim, az első szerelem mindig megmarad. A progresszív hard rock zene, a *Deep Purple*, a *Black Sabbath*, a *Led Zeppelin* régi kedvenc, a *Doors* később lett az, mert korán fölbomlottak, és nekem sokáig szinte teljesen kiestek a látókörömből. Nagyon szeretem az elektronikus zenét is, de minden zenének meg van a maga szépsége, amit meg kell találni. Néha komolyzenét is hallgatok, amikor épp olyan hangulatom van. Nyolcezer lemezem van, amelyek kb. 4/5 része diszkó vagy diszkóval kapcsolatos. Emellett akad még mintegy kettőezer-ötszáz egyéb, a *Supertramp*tól kezdve a *Genesis*-, *Pink Floyd*-albumokig, ezek a klasszikusok. Az igazi nagy kedvenc – mindenkinek van egy – nekem a *Pink Floyd*, főleg úgy, hogy '88-ban Bécsben, a Práterben sikerült élőben látnom őket. Hat évvel később, '94-ben volt az utolsó turnéjuk, melyről *Pulse* címmel dupla koncertalbum jelent meg. Nagyon sajnálom, hogy utána nem zenéltek már, csak egyszer álltak össze három-négy szám erejéig. A fiamat soha nem terelgettem, hogy mit hallgasson. Tőlem teljesen függetlenül ő is *Pink Floyd*-rajongó lett, többször voltunk *Roger Waters*-koncerten Pesten, sajnos *David Gilmour* nem járt Magyarországon soha. Schönbrunnban három éve zseniális koncertet adott, amelyet a fiammal megnéztünk. *Bálint* akkor megkapta karácsonyra tőlem az *Inside Out*-ot (Kifordítva), *Nick Mason* dobos könyvét, amelyben megírta, ahogy ő „hátról” látta a történéseket. Rá egy vagy két évre Pestre jött, és dedikálta a könyvet. Nekem meg a *Genesis* dobos-énekesétől, *Phil Collinstól* van autogramom. Az *Intercontinental* dollárboltjában találkoztunk, mivel ott szálltak meg. Farmerdzsekit és tornacipőt viselt, imádni való, hatalmas laza fazon. Mondtam neki, hogy elnézést, egy pillanatot várjon, szerzek papírt, ceruzát, szeretnék egy autogramot! – No problem. Mivel a recepción egy balatoni prospektuson kívül mást nem találtam, kihoztam a filctollat, és azt írta alá. A nagy sztárok nagyon jó fazonok, a legtöbbjük nem „rázza a rongyot”, ellentétben azokkal, akiket egy két évig „tuningolnak”, aztán megjátsszák magukat, hogy milyen nagy sztárok... Akik viszont tényleg ilyenek, azok szerintem közvetlenek és maximálisan emberbarátok is egyben.

Remélem, hogy a szórakoztatóiparban eltöltött közel fél évszázad alatt nekem is sikerült sokaknak kellemes pillanokat, felejthetetlen estéket szerezni, és hozzájárulhattam ahhoz, hogy legalább néhány órára elfeledkezzenek a napi nehézségekről. Ha így volt, a sok küzdelem nem volt hiábavaló. ■

Családi körben évekkel ezelőtt

„Az elmúlt évtizedek legfelkészültebb szakembere volt...”

Búcsú Kasziba Istvántól (1945-2020)

Összeállította: Mayer János

■ Ma – amikor városunkban a röplabda épp csak igyekszik magát újrapiíteni – egészen hihetetlenül hangzik, hogy Baja valaha e sportág hazai fellegvárának számított. A város három olimpikont (Gálos László, Lantos Csaba, Tüske Ferenc) is adott az 1964-es tokiói játékokon 6. helyen végző csapatba – magyar férficsapat azóta sem szerepelt olimpián. Büszké lehetünk arra is, hogy Garamvölgyi Mátyás, illetve Kasziba István személyében hosszabb ideig mind a magyar férfi, mind a női válogatottat irányította bajai kötődésű szövetségi kapitány. Egyikük mostantól már csak az égi válogatottat irányíthatja: Kasziba István mesteredző 2020. augusztus 8-án hajnalban hosszú, súlyos betegség után 74 éves korában elhunyt.

A felsoroltak valamennyien a III. Béla Gimnáziumban ismerkedtek meg komolyabban a sportággal, és – a többieknél idősebb Gálos kivételével – mind az egykor játékosként is kiváló Rácz Sándor („Saca”) tanítványai voltak. Kasziba így emlékezett rá: *„Jó iskolát kaptam Rácz Sándor testnevelő tanár úrtól Baján, ő tanított meg röplabdázni. Kora meghatározó utánpótlásedzője volt, sok válogatott került ki a keze alól. Manapság is emlékszem az első edzésre, 1960. október harmadikára...”* A Rácz-féle aranycsapat az 1960-as években háromszor is megnyerte a középiskolás országos bajnokságot, és ha egy óvás 1959-ben meg nem fosztja az első helytől, illetve 1960-ban, 1962-ben és 1966-ban megrendezik a bajnokságot, akkor alighanem további aranyérmekkel gazdagodott volna a bélás csapat. Az egykori csapattagok közül még nyolcan (!) jutottak el a magyar válogatottsághoz, az első osztályú játékosokról nem is beszélve. Rácz Sándor emigrálása és az iskolai sportélet átszervezése után a gimnáziumban inkább a kosárlabda került előtérbe, és a bajai röplabdaélet 1966-tól sorvadásnak indult, majd hosszú időre meg is szűnt; csak a 2000-es években szerveződtek újra iskolai és városi csapatok.

Kasziba István Jánoshalmán született 1945. december 7-én. A sportággal bajai gimnazistaként 1960-ban ismerkedett meg, és tagja volt az 1962-63-as tanévben országos középiskolai bajnok csapatnak. 1968-ig a Bajai Honvéd igazolt játékosa volt, ezt követően a fővárosba szerződött, ahol a Bp. Spartacus-ban (1968-70), a Bp. Honvédban (1970-78), végül az MTK-VM-ben (1979) szerepelt. Legjobb éveiben, 1969 és 1974 között össze-

sen 28 alkalommal szerepelt a magyar válogatottban. Még játékos-pályafutása alatt szerzett a Testnevelési Főiskolán sportszervezői (1974) és edzői (1976), majd a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán testnevelő tanári diplomát (1984).

Bár játékosként is sikeres volt, pályája inkább az edzői munkájában teljesedett ki: az utóbbi

évtizedek egyik legeredményesebb magyar edzőjének számított. Edzőként az MTK-ban debütált, ahol játékos-edzőként irányította csapatát, majd 1981-85 között a Bp. Spartacus férficsapatának tréneré volt. Edzői pályájának legnagyobb inspirációját minden bizonnyal akkor kapta, amikor ugyanebben az időben a legendás dr. Kotsis Attiláné segítségével a magyar női válogatott kispadjára is leülhetett. (A magyar női röplabda utolsó igazi sikerorszaka volt ez, amelyet Európa-bajnoki érmek és helyezések fémjeleztek.) Amikor „Gabi néni” 1985-ben (először) letette a lantot, a helyét a női válogatott élén Kasziba István vette át, és egészen 1988-ig irányította a komoly generációváltást megérvő, de még mindig eredményes csapatot. Ekkor kötelezte el magát a szakág női változatával; innentől – egy rövid külföldi kitérőt leszámítva – kizárólag női csapatokat irányított. 1988-89 között a Vasas, 1990-96 és 1999-2001 között az Eger, 1996-99 között a Vértes Volán, 2001-2007 között pedig a BSE felnőtt csapatának munkáját vezette. (Közben többször foglalkozott juniorokkal is.) Első nagy sikerét a Vasassal érte el. Egykori játékosa, a sokszoros válogatott Szikora Ildikó – aki egyébként az ugyancsak bajai kosárlabdázó, Rátvay Tamás felesége – egy évvel ezelőtt így emlékezett erre: *„Kasziba István a szezon előtt azt mondta, ha megnyerjük a bajnokságot, leszokik a dohányzásról. Megnyertük. Emlékszem, mikor elhívott minket a halásztanyájára a szezon végén, ott hordta a füle mögött az utolsó szál cigarettát. Aztán elszívta, és remélem, azóta is tartja a szavát.”* (További érdekesség, hogy Szikora Ildikó első edzője is egy bajai, Gergely Gyula volt, első NB-

Kasziba István (1945-2020)

Foto: Szabó Miklós

I-es mérkőzését pedig a Rácz-csapat egy harmadik tagjánál, Garamvölgyi Mátyásnál játszotta.)

Kasziba mindegyik klubcsapatával szerzett bajnoki címet, de a legsikeresebbnek az Egerben eltöltött időszaka számít: az egeri Kasziba-aranycsapat négy magyar bajnokságot (1991, 1994, 1995, 1996) és három magyar kupát (1994, 1995, 1996) nyert. Az 1991-es bajnoki cím azért is különleges volt, mert vidéki csapat korábban sohasem lett első az országos pontvadászatban. Ebben a gárdában olyan hazai klasszisok szerepeltek, mint Torma Ágnes, Fésüs Irén és Erzsébet vagy Fekete Krisztina. Az 1996-ban sorozatban háromszor bajnoki címet szerző csapatot Egerben már „Kasziba-egyetemnek” nevezték, soraiban olyan korszakos egyéniségekkel, mint Dambendzet Nathalie, Natasa Akimova vagy éppen a később külföldön is szép karriert befutó Nagy Mariann. A csapat egy ideig fő szponzorának, a Kordaxnak a csődje után is eredményes maradt, de korábbi anyagi ereje megszűnt. A nemzetközi szinten a legjobb eredményt azzal érték el, hogy 1996-ban a Bajnokcsapatok Európa Kupájában a legjobb nyolc közé jutottak, és több közép-európai Interligát is nyertek. Kasziba később úgy nyilatkozott, hogy 1996-ban bajnok gárdája minden idők egyik legjobb magyar klubcsapata volt. Egyetlen csapatánál sem alkalmazott másodedzőt maga mellett, mert azt „áskálódásra alkalmas funkciónak” tartotta. Edzői sikereinek titkát röviden így fogalmazta meg: *„Jól éreztem magam a lányokkal, mindig feltaláltam magam a körükben. A nőket szeretni kell! Az együttműködéshez velük ez a kulcs. Ezt nem lehet elhárítani, megjártszani.*

Ők megérik a szeretetet, ám ha nincs meg a lelki kapcsolat, nehéz bármit is kezdeni. Ahhoz, hogy csúcsteljesítményt érjünk el, a trénernek az edzésekre is fel kell tüzelnie magát, és ezt a lelkesedést kell átadnia a játékosoknak is. Ahol ez az összhang nem alakult ki, nem is működött tartósan a kapcsolat". Legnagyobb egri sikerei idején több száz drukker torkából szólt a rigmus: „Pista bá' az Isten!" Addig skandálta ezt a szurkolóereg, amíg a népszerű tréner ki nem integetett nekik a lelátóra. Egykori játékosai szerint imádni való ember volt, noha a szakmában nem ismert pardont.

A magyar női válogatottat szövetségi kapitányként két időszakban (1985-88, 1991) is irányította, itt legnagyobb sikere az volt, amikor 1987-ben a csapat a belgiumi Európa-bajnokságon a 10. helyen végzett. Nem rajta

múlt, de tény, hogy ebben az időszakban a magyar női röplabda leszállóágba került, a válogatott menedzselésére, versenyztetésére, megfelelő színvonalú szereléssel való ellátására nem akadt pénz, így a világ elszaladt mellettünk. Egy-egy vidéki központban – tehetős szponzorok segítségével – átmenetileg igen népszerű és sikeres lehetett a röplabda, sikerült is klaszsis egyéniségeket kinevelni, de válogatott szinten sokáig ebből semmit sem sikerült kamatoztatni.

Az utóbbi években sajnos leginkább súlyos betegségéről (myeloma multiplex) lehetett hallani. Az agresszív daganatos kórral is sokáig eredményesen küzdött, őssejtterápia révén állapota átmenetileg javult is, de idén nyáron a legyengült szervezet fel-

adta a harcot. Halála kapcsán pályatársa, Nyári Sándor így nyilatkozott a Nemzeti Sportnak: „Mi, kortársak tudtuk, hogy a kegyetlen ölelés, amely több mint tíz éve fogságban tartotta, nem biztos, hogy valaha elereszti. Csendben féltettük, és örültünk, amikor újra megölelhattük egymást. Pista az elmúlt harminc év egyik legfelkészültebb és legeredményesebb nőekkel dolgozó szakembere volt. Amikor 2008-ban átadta a BSE irányítását, elmondta, nem a szakmai kihívástól félt, csak bírjam idegileg és fizikailag, akkor minden rendben lesz. Pista, neked sem a szakmai kihívás volt az ellenfeled, hanem a gonosz kór, amellyel hozzád méltóan dacoltál. Nagyon hiányzol majd, béke veled.” ■

Stranszki Júlia (1935-2020) emlékére

■ A nyár közepén kaptuk a hírt, hogy 2020. június 23-án, 85 éves korában elhunyt STRANSZKI JÚLIA, akinek a neve az elmúlt három évtizedben városunkban fogalomná nemesedett, hiszen az általa gyártott gyufatészta a bajai halászlé elengedhetetlen tartozéka. A régi időkben persze a háziasszonyok még maguk gyúrták a tésztát a közben hungarikummá vált ételhez, ám a Stranszki-féle tészta éppen azért lehetett sikeres, mert minőségében nem maradt el az otthoni készítményektől. A neves vállalkozó emlékére – a Bajai arcélek c. kötetben közölt, BANGA SZABOLCS által készített életút-interjú felhasználásával, a könyv szerkesztőjének engedélyével – felidézünk pályája fontosabb állomásait.

Stranszki Júlia 1935. augusztus 13-án a Békés megyei Komádiban született. Miután édesapja elesett a második világháborúban, édesanyjával és testvéreivel Vaskútra költöztek. Hamar dolgoznia kellett, majd egy bentlakásos mezőgazdasági szakiskolát végzett el. 18 éves korában férjhez ment, nagybaracska származású férje és annak családja révén ismerkedett meg a halgazdálkodással. (Egy ideig maga is a Nagybaracska Halászati Szövetkezet dolgozója volt.) A tésztakészítést anyósa mellett tanulta meg, s bár házassága 14 év után felbomlott, az így megszerzett tudás jövőjének záloga lett.

Egy Olaszországban vásárolt tésztagéppel, 1985-ben afféle kiegészítő jövedelem gyanánt kezdett bele a tésztagyártásba. Előbb csak munkatársainak adta er, később egy bérelt ikergarázsban kezdte árusítani. A siker hatására egyre több embert kellett bevonnia a munkába, s ebből az évek múltán jól jövedelmező, közel 20 embert foglalkoztató családi vállalkozás bontakozott ki, amely a tészta előállításának teljes folyamatát a kezében tartotta. Az üzem fénykorában kézi munkával napi 10 ezer tojást használt fel, és egyetlen napon mintegy 900 kg tészta

került ki az üzem három szárítójából. Bár hatalmas mennyiséget termeltek, és a modern élelmiszeripar követelményeit is szem előtt tartották, a Stranszki-tészta hagyományőrző módon, mesterséges adalékanyagok nélkül, de már modern gépsorokon készült. Külön büszkeségük volt, hogy termékük kizárólag bácskai alapanyagokból készül, és csak ők használhatták jogszerűen a bajai halászlé-tészta elnevezést.

Stranszki Júlia kezdetben maga árulta a tésztát, és rövidesen – elsősorban a „maszek” kisboltokra építve – stabil vevőkört alakított ki magának a városban és a környéken. (Egy idő után a halászlétészta mellett más tésztaféléket is forgalmazni kezdtek, amelyekből a boltok mellett vendéglők is szívesen rendeltek tőlük.) A Kiváló Bácskai Termék díjat is elnyert gyufatészta mára a Bajára látogató turisták számára egyfajta szuvenirrá is vált. „Nagyon jó érzés (...) a halfőző fesztivál idején végig sétálni a Szentháromság téren. Ahogy végignézek az asztalokon, száz tából kilencvenkilencben biztos, hogy a mi tésztánk van, ezer közül megismerem a mi gyártmányunkat.” – mesélte büszkén az üzletasszony, aki 70. életévén túl is maga felügyelte a termelést,

Stranszki Júlia (1935-2020), kezében leghíresebb termékével

ha a tésztagép mellé már csak végszükségben állt is be néha.

„Úgy érzem, a gyerekeim mellett ez az üzem az egyetlen dolog, ami marad utánam, és ez nem másnak, hanem nekik marad. Mindig azt szerettem volna, hogy az üzem olyan legyen, amilyennek kitaláltam, hát ez eddig sikerült is” – nyilatkozta Stranszki Júlia 2011-ben. Feltehetően, hogy így is lesz: az alapító mind a technikát, mind az üzleti fogásokat igyekezett átadni utódainak, jó minőségű halászlétészta pedig mindig is lesz igény. Így bizhatunk abban, hogy a Stranszki márkanév és a hozzá kapcsolódó minőség a cég alapítójának halála után sok örömet szerez még a bajai halászlé-fogyasztóknak. Nyugodjék békében! ■

Évadtervek

A Rábl Színpad és Zenei Közösség évadterve
2020. ősz

Előadás	Műfaj	Helyszín	Tervezett időpont
Rém hangosan és irtó közel	kamaradráma egy felvonásban (ismétlés)	Szent László ÁMK díszterme	2020. október 8-9.
Bambi	táncos mesejáték egy felvonásban	Bajai Városi Színházterem (városi gyermekszínház-bérlet)	2020. november 4. és 6.
Muzsikus bár	előzenés koncert bárdalokból két felvonásban	Bácskai Kultúrpalota	2020. november 20-21 és 27-28.

Az előadásokra jegyek a Bácskai Kultúrpalota jegyirodájában kaphatók. A társulat a műsorváltoztatás jogát fenntartja!

Bajai Színházért Alapítvány BAJAI FIATALOK SZÍNHÁZA 25. JUBILEUMI ÉVAD 2020/2021

Előadás	Műfaj	Helyszín	Tervezett időpont
SÁRIK PÉTER TRIO feat. FALUSI MARIANN & BERKI TAMÁS	Jazz koncert – meghívott előadás	Bácskai Kultúrpalota	2020. szeptember 18., péntek, 19 óra
ÖNÖK KÉRTÉK	Retro fesztivál két részben	Városi Színházterem	2020. szeptember 20., vasárnap, 17 óra
MINTAMÓKUS...	Zenés úttörőmozgalmi ifjúsági játék két felvonásban	Városi Színházterem	2020. október 9. (19 óra), 10. (19 óra), 11. (17 óra)
VI. BAJAI SZÍNHÁZI BÁL		Turisztikai Központ	2021. január 30.
25. JUBILEUMI GÁLA	Gálaműsor két részben	Városi Színházterem	2021. március
ELTŰNT VILÁG	Zenés játék két felvonásban	Városi Színházterem	2021. május

Társulatunk a műsorváltoztatás jogát fenntartja! A meghirdetett időpontok egy esetleges újabb járványhelyzet következtében változhatnak.

A 2020. évi előadásokra jegyek már válthatók a Bácskai Kultúrpalota Jegyirodájában (Baja, Szentháromság tér 3., tel.: 79/321-341), a 2021. évi előadások jegyelővétele január 18-án kezdődik. ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **előfizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Bunyevacok sok szempontból

Dr. Ferkov Jakab

■ „Különleges küldetésre vállalkozik ez a könyv: egy kalandos életű népcsoport történetét, kultúráját, életét szeretnénk bemutatni általa az olvasónak” – írja a szerkesztő, Ikotity István *Bunyevacok* című könyvének előszavában. És valóban nagy feladatra vállalkozik, bár a bunyevácok történetével, szokásaival már előtte is többen foglalkoztak. Hogy csak néhány nevet említsék: Mándics Mihály, Milana Čermelić, Živko Mandić, Sokcsevits Dénes és még sorolhatnánk, de mindezek a nevek a könyv végén a felhasznált irodalomnál szinte mind szerepelnek is. Mégis mivel ad többet ez a könyv? Véleményem szerint azzal, hogy míg a korábbi művek többnyire csak egy részterülettel foglalkoznak, addig Ikotity István megkísérli mindenre kitérve, ha rövidebb formában is, de mindezt összefoglalva bemutatni.

A könyv három fő részre oszlik: a bunyevácok történetének, néprajzának és művelődéstörténetének bemutatására. Az első részben időben és térben is mélyre nyúlva bemutatja az őshaza, a Balkán történetét a görög és római hódításoktól kezdve az oszmán invázióig, amikor is a bunyevácok arra kényszerültek, hogy elhagyják őshazájukat. Ezután rátér a bunyevácok eredettörténetére. Ebben a fejezetben a népcsoport nevével kapcsolatos különböző elméleteket és forrásokat mutatja be. Majd rátér a különböző integrációs törekvésekre, a bunyevácok ugyanis, bár területileg nagyjából egy tömbben éltek, de időközben más-más államhatárok között találták magukat: Horvátországban, Szerbiában és Magyar-

országon. A beolvadási folyamat már az oszmánok elleni felszabadító háborúk alatt elindult, majd azok lezárultával fel is gyorsult. Különösen a bácskai, valamint a mai horvátországi területeken volt ez intenzív, és a 20. századra kialakult a horvát eredetű tudat. A szerző kitér az egyházi nyelvhasználat körül keletkezett nézeteltérésekre is, amelyeket az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában az erőszakos asszimiláció tovább gerjesztett. A következő fejezet már mindezen következmények bemutatásával folytatódik. Az időközben megszületett nemzetiségi értelmiség szembefordult az erőszakos magyarosítással, és egyre inkább a horvát integráció felé fordult.

A szakadásra Trianon nyomta rá a pecsétet, és a bunyevácok két különböző államhatárai között találták magukat: egy részük az új magyar államhatárok között, míg mások az újonnan megalakult délszláv államban. Ezután részben másként alakult a két külön államban élő bunyevácok helyzete, de egyvalamiben mindkettő azonos volt: mindkét államban továbbra is kisebbségben maradtak. Ebben a fejezetben a szerző bemutatja a két területen élő bunyevácok helyzetének alakulását a két világháború közötti, valamint a második világháború utáni időkben egészen a Jugoszlávia szétesésével bekövetkezett helyzetig, illetve Magyarországon a rendszerváltás utáni időig. A zárófejezetben már felveti azt a kérdést, amely történetük folyamán többször felbukkant, és az utóbbi időben ismét felerősödött: a bunyevácok önálló nemzetiiséget képeznek, avagy a horvátságához tartoznak-e? Ikotity minden fél érveit bemutatva úgy vélekedik, hogy eleddig még nem született megnyugtató válasz, a kérdés tehát még nincs lezárva. A bevezető főrészt egy kisebb, *Nemzetiségtudat* c. résszel zárja, amelyben röviden bemutatja a három államban – Magyarországon, Horvátországban és Szerbiában – élő bunyevácok jelenlegi jogállását és számát. A történelmi részt számos olyan térkép, fénykép, korabeli dokumentum és más illusztráció kíséri, amelyekkel mondanivalója színesebbé és könnyen érthetővé válik.

A második nagyobb részt a néprajz teszi ki. A bunyevácoknak olyan gazdag a néprajza, hogy ez a könyv nem vállalkozhatott a teljességre. Már csak azért sem, mivel – mint maga is írja – „bár egyazon nemzetiség tagjaiként tekintenek magukra, tekintenek rájuk, mégis jól látható különbségek vannak a más vidékekről, más időpontban érkező

csoporthoz; emiatt nem tekinthetők teljesen homogén egységnek”. A részletes és teljes bemutatás sokkal nagyobb terjedelmet igényelne, de főbb vonalaiban ez a könyv is ismerteti legfontosabb néprajzi sajátságait, mind a tárgyi néprajz, mind pedig a folklór területén.

Elsőként röviden bemutatja a lakó- és gazdasági épületeket, majd rátér az életmód ismertetésére. Bevezetésként mintegy „anatómiai” ismertetést ad a bunyevác férfi külalakjáról, rávilágít legfőbb lelki sajátságokra és mély vallásosságukra. Említést tesz a nagycsaládi rendszerről, vagyis a *zadrugáról*, mely valamikor nagyon is elterjedt volt, és a családtagok egymás közti kapcsolatában szinte a közelmúltig viselte nyomait. A környezetükben élő más népekkel való összehasonlításkor két érdekes idézettel is kiemeli a magyarokkal való hasonlóságukat. Elsőként Bajmok jegyzőjének 1860-as leírásából idéz: „A dalamaták (bunyevácok) és a magyarok sok szempontból hasonlóak, azzal a különbséggel, hogy az előbbiek nem kedvelik a cigányzenét. (...) Aktivitásuk a magyarokéhoz hasonló”. A bácsalmásiakról a következőt írja: „A bunyevác és a magyar többnyire komoly, nem öntudatos, a másokkal való kapcsolatban előzékeny és udvarias, csak kissé könnyelmű és kevéssé vállalkozó.”

Foglalkozásukat tekintve meghatározó volt a földművelés és állattenyésztés. A szerző megemlíti, hogy kezdetben valószínűleg az állattartás volt a meghatározó, ám a termékeny „bácskai földnek köszönhetően kizárólagos foglalkozásuk a földművelés” lett. Általában sok birkát tartottak, és a bunyevác nők, asszonyok nagyon jó gyapjúszövőők voltak. A földművelő és állattenyésztő családok gyakran szállásokon éltek, és csak öregkorukban költöztek be a falusi vagy városi házukba. Ugyanakkor rávilágít arra is, hogy a földművelés mellett a „fuvárososság, fiákeres munka, valamint a kőművesség, a térkövezés is jellemző foglalkozása lett a bunyevácoknak”.

A következő fejezet a folklórhagyományokról, zenéről és táncról szól. Táncos és dalos összejöveteleik közül kiemeli a *prélót*, *kólót* és a *divánt*, azaz a beszélgetést, valamint a csávolyiak körében közkedvelt *cécót*. Ez utóbbi inkább leánybandázás volt, de mint írja, „olykor-olykor legénybandák is betértek” egy-egy ilyen összejövetelre. Bemutat egy érdekes korabeli hírt, amely szerint *Rózsavölgyi Márk* bajai volt, és a csárdás tulajdonképpen a kólóból született.

Az emberélet fordulóihoz kötődő szokásokat egy későbbi fejezetben mutatja be, de mintegy megelőlegezve már itt is ismerteti a párválasztási alkalmakat és az ehhez fűződő szokásokat. Különösen kiemeli az alma mint jegyajándék, illetve szerelmi zálog funkcióját. Ugyancsak itt ismerteti a bunyevácok jellemző hangszereit is. A többi délszláv népcsoporthoz hasonlóan kezdetben náluk is a duda volt kedvelt, majd ezt váltotta fel később a tamburazene. A tamburazenekarok felépítését hosszabb terjedelemben és részletesen ismerteti. A fejezet részében röviden, kissé talán túl röviden, kitér a bunyevác népköltészetre is. Jelentősebb műfajai, a *sáránác*, a *poszkocsicá*, *betyárác* és *sálájká* közül a két utóbbit részletesebben is bemutatja.

Dicsérendő, hogy a népviseletnek önálló fejezetet szentelt, mert a bunyevác népviselet nagyon gazdag, és véleményem szerint az egyik legszebb is. Ki is emeli a szerző, hogy a „*bunyevác viselet rendkívül szép, letisztult, s ünnepi darabjait pompa, fényűzés jellemzi*”, és egyben rávilágít, hogy milyen hatással voltak a környezetükben élő más nemzetiségekre. Természetesen főleg a lányok és asszonyok ruhájával foglalkozik hosszabban, de röviden kitér a bunyevác férfiak viseletére is.

Az utána következő fejezetben az egyéni élet fordulóihoz köthető szokások bemutatása következik. A párválasztással kapcsolatos szokásokról már korábban is írt, ebben a fejezetben azonban sokkal részletesebben mutatja be az udvarlási időszakot, és egészen aprólékosan a bunyevác lakodalmat. A születés és halálozás körüli szokások már jóval rövidebb terjedelemben vannak jelen, ám itt is kiemeli a keresztkoma választás jelentőségét, illetve a temetési szokásoknál jó leírást ad a halott felravatalozásáról.

Az emberélet fordulóihoz kötődő szokások bemutatása után következik a jeles napok népszokásait bemutató fejezet, s mint írja a szerző, a „*bunyevácok naptári ünnepi sok hagyományos népszokás kíséri...*”. Így ide tartoznak a karácsonyi ünnepkör szokásai, melyek közül a legkiemelkedőbbek a karácsonyi asztal megterítése és a szentesi cselekmények, valamint a betlehemezés. Ugyancsak téli népszokás az aprószentek-napi *suprikálás* és az év utolsó napjához kötődő *koledálás*. Röviden ezeket is bemutatja a szerző. A karácsonyi ünnepkör után a farsangi szokások következnek. Itt felhívja a figyelmet, hogy a sokácok busójáráshoz hasonlóan valaha a bunyevácoknál is szokás volt az *alakoskodás*, majd részletes leírást kapunk a különböző alakoskodókról, és megtudhatjuk, hogy az alakoskodók

nemcsak férfiak lehettek, hanem igen gyakran nők is. Sőt, bizonyos esetekben kizárólag nők vehettek részt az eseményen, ilyen volt például a *refena* vagy asszonybál.

A tavaszi ünnepkör szokásai közül kiemelkednek a húsvéti szokások és azon belül a bunyevácok alma-, narancs- és tojás „*megrajzolása*”. A nyári ünnepkör egyik legismertebb szokása volt a *kraljica*, azaz a pünkösdi királynőjárás, amelyet ismét felújítottak, és erről képek is tanúskodnak a fejezetben. Ugyancsak a nyári ünnepkörhöz tartozik az aratás befejezésének a megünneplése, amely a bunyevácoknál *duzijnica* néven ismert. Megemlíti itt a bunyevác *slamarkékat* is. Ők tulajdonképpen azok a bunyevác asszonyok, akik a szalmafonást, szalmából készült képek és egyéb tárgyak készítését művészi szintre emelték és művelik. A Szent Iván-napi búcsút a könyv ugyancsak itt említi, viszont a Szent Antal-napi kimaradt belőle. A bunyevácok hitéletében a boszniai ferences rend és ferences atyák szerepét már egy korábbi fejezetben is kiemelte a szerző, de talán helyénvaló lett volna itt pár mondatban kitérni a Szent Antal-napi ferences búcsúra is. A fejezetet a születés körüli babonák ismertetése zárja, ezt viszont talán szerencsésebb lett volna az előző fejezetbe tenni.

A néprajzi rész a táplálkozáskultúrát bemutató fejezettel zárul. Ebben a szó valódi értelmében is vizuális képet kapunk a különböző alkalmakhoz kötődő (böjti, karácsonyi, disznótoros, farsangi, húsvéti, búcsúi stb.) ételekről és a hozzájuk fűződő szokásokról.

A harmadik nagyobb részben Ikotity István a bunyevác művelődéstörténettel foglalkozik, a bunyevác irodalom és művelődés legjelentősebb alakjait és kiadványait ismerteti. Elsőként a művelődéstörténeti szempontból jelentősebb egyházi személyek tevékenységét mutatja be. Fotót közöl az 1863-ban Rómában nyomtatott első bunyevác könyvről, valamint *Pestaloty Gergely* 1797-ben, immár Budán nyomtatott könyvéről.

A 19. században sorra jelentek meg a különböző Bunyevác-sokac kalendáriumok, kiadták az első újságot, a *Novinét is*. Szerkesztője és megjelentetője ugyancsak egyházi személy, *Antunovich János* bunyevác püspök volt, de a katymári születésű *Mándity Mihály* már civil foglalkozású volt. Az ő nevéhez fűződik az egykor Baján megjelenő *Neven* című újság, mely, mint a szerző kiemeli, „*nagymértékben járult hozzá a bunyevác nemzetiségi öntudat fenntartásához*”. Ugyancsak kiemeli az *Evetovity* testvérpár, *János* és *Antal* tevékenységét, valamint a garai *Karagity Antal* és a katymári *Petres János* tevékenységét. Ők már a 20.

század bunyevác irodalmának nagy alakjai. Továbbá ismerteti a különböző olvasókörök művelődéstörténetben betöltött szerepét, és képet kapunk a század végén született bunyevác civil szervezetekről is.

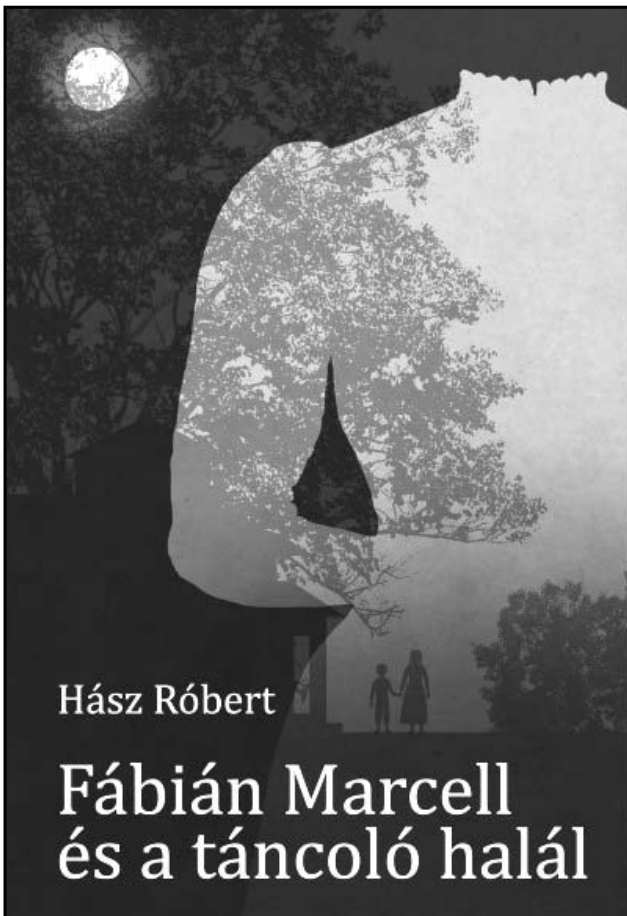
Ezt követően egy lexikon következik, melyben a „*híres magyarországi bunyevácok*” életrajzi adatait és legfontosabb tevékenységeiket ismerteti. Így például kiderül, hogy bunyevác kötődése volt többek közt *Dugonics Andrásnak*, *Mészáros Lázárnak*, *Bartók Bélának*, *Latinovits Zoltánnak* és még sok más ismert személynek.

A könyv Utószavában Ikotity István arról a hitvallásáról ír, amely egyszerre köti a bunyevácokhoz és a magyarsághoz, és e könyv megírására ösztönözte. Ezután „*a magyarországi bunyevácok néprajzának egyik legszorgalmasabb gyűjtőjének*”, Mándics Mihálynak az olvasóhoz intézett üdvözlőlevele következik, majd Baja lakosságának nemzetiségi összetételéről kaphatunk képet, táblázatok és színes grafikonok segítségével. Ezt követi a felhasznált irodalom felsorolása, a fényképek és illusztrációk jegyzéke, végül a bunyevácok rokonsági terminológiája zárja a könyv írott részét. A felhasznált irodalom igen bőséges, ebből is látszik, hogy a szerző alaposan tanulmányozta a bunyevácokra vonatkozó műveket, mielőtt nekilátott volna e mű megírásának.

Összegzésképpen elmondható, hogy a szerző előszóban megfogalmazott célját elérte. Ha nem is a szó szoros értelmében vett, mindenre teljes részletességgel kiterjedő monográfiát írt, de ebben a műben népszerű formában sikerült összefoglalni mindazt, amit a bunyevácokról tudni érdemes és kell, ahogy egy ismeretterjesztő kiadványtól elvárható. Nyelvezete mindenki számára olvashatóvá teszi, és külön kiemelendő az igen gazdag dokumentum- és képanyaga. Mindezek még színesebbé és érthetőbbé varázsolják a mondanivalót, összegyűjtésük külön érdeme a szerzőnek. Ha valaki ezen felül mélyebben akar egy-egy részterülettel foglalkozni, akkor a felsorolt igen gazdag irodalmi jegyzékből kiválaszthatja az őt érdeklő tanulmányokat.

A 95 számozott oldalt tartalmazó könyvet a Bunyevác Kulturális Intézet adta ki Baján, 2019-ben. Létrehozásában a szerzőn, Ikotity Istvánon kívül számos más szakember is részt vett. Az igen mutatós borító *Sipos Loránd* munkáját dicséri, a kötet grafikai szerkesztését és tördelését *Olajos Aliz* végezte. (Bunyevácok. Írta és szerkesztette: Ikotity István. Bunyevác Kulturális Intézet, Baja, 2019. Megrendelhető az intézetről: 6500 Baja, Eötvös u. 6., iroda@bunyevacintezet.hu, www.bunyevacok.hu) ■

Fiume-Zombor menettérti

Mayer István

■ A krimi műfaja, ahogy külhonban, hazánkban sem ment ki soha a divatból, a 2000-es évek közepétől pedig hatalmas fellendülést figyelhetünk meg a Magyarországon megjelent történelmi regények terén is. Csak idő kérdése volt, mikor élénkül fel annyira az érdeklődés a két zsáner ötvözetére iránt, hogy a piac kitermelje magának a magyar történelmi krimik egész sorát. A hagyományt, amelyet – csak a legalapvetőbbeket kiemelve – Kondor Vilmos a *Budapest noir*ral és Baráth Katalin *A fekete zongorával* megkezdett, Hász Róbert, úgy tűnik, bő tíz évvel azok sorozatnyitó darabjai után folytatni igyekszik.

A 2019-ben megjelent *Fábián Marcell és a táncoló halál* egyenes folytatása az azt megelőző évben napvilágot látott, talán „franchise-teremtő” *Fábián Marcell pandúr-detektív tizenhárom napja* című regénynek, erről lapunk főszerkesztője annak idején (Bajai Honpolgár, 2018/9., 18-19.) kimerítő kritikát írt, melyet bővebb változatban online is olvashatnak (<https://pisztacia42.wordpress.com/2018/09/17/tortenelmi-krimi-a-bacskaibol/>).

Az immár József Attila-díjas, a vajdasági

Doroszlóról származó, de már hosszú ideje Szege-den élő Hász Róbert egy korábbi interjújában úgy nyilatkozott, az első regény munkálatai kezdetén nem volt vele tisztában, hogy krimi író. Bizonyára az sem szerepelt előzetes tervei között, hogy hőse több kötetben át vele tart, de az elsöprően pozitív kritika elvárásokat szült, így Fábián Marcell visszautasítására nem kellett sokat várnunk. Sorozatok esetében sorsdöntő a második kötet: ha nem képes megugrani a nyitódarab által magasra tett léceket, az könnyen ahhoz vezethet, hogy további darabok az íróasztal fiókjában maradnak. A léce pedig magasan van.

Az idő és a környezet változatlan: a 19-20. század fordulója, az Osztrák–Magyar Monarchia, legnagyobb részben Zombor

városa és tágabb bácskai környezete. Bár a könyv bizonyára az előzmény olvasása nélkül is élvezhető, tanácsos azzal kezdeni az ismerkedést a pandúr-detektív történetében, mert az abban leírt események hatása még tart az új cselekmény kezdetekor. Nyomozónk például épp az előző történetben elszenvedett lött sebe kezeléséért látogat el Fiumébe – igaz, ehhez a végső lökést felesége szüleinek folyamatos unszolása adta, hogy hagyjon fel ezzel a veszélyes munkával.

A fiumei üdülésnek – hála annak, hogy Fábián a nyaralás során is rendőrként viselkedik – hamar vége szakad, egyetlen eredménye a találkozás az élő legendával, *Jókai Mórral*, aki a nyomozót a kor hőroszának tekinti. Zomborba visszatérésük felemás: cselédlányuk nyom nélkül eltűnt, *Milorad* és *Winter* kollégák ugyanakkor viszont tőle remélik, hogy lerázza az újabban rendkívül ügybuzgó *Gozsdu Eleket*. (A ma már inkább szépíróként ismert szereplő a kérdéses időben valóban Bács-Bodrog vármegye főügyésze volt.) Szerencsére a rövid kiruccanás alatt csak egyszerű öngyilkossági esetek követeltek hatósági intézkedést. Persze, ahogyan azt a krimiolvasók jól tudják, ezek-

ből lesznek a legszövevényesebb históriák. A különös öngyilkosságok sora ugyanis nem ér véget: arat a táncoló halál. Mielőtt ugyanis véget vetnek életüknek, az áldozatok különös, tébolyult táncot járnak, mintha valami démon szállta volna meg őket.

Sajnos e sorok írója túlnyomórészt csak családi emlékei által ismeri Zombort. Ellenben Budapestet elég jól, épp ezért Kondor Vilmos regényeiben nagyon meg is ragadták az ismert helyek, utcák, közterületek, nevezetesebb vendéglátóegységek. Aki ismeri a bácskai kisvárost, annak biztosan még gazdagabb élményt ad a könyv. Bajáról nézve ugyanakkor nem nehéz azonosulni a kisvárosi világgal, bizonyára egész másképp olvassák a könyvet a budapesti vagy akár debreceni olvasók. Különösen jól érzékelteti a regény az etnikailag sokszínű bácskai miliőt, némileg nosztalgiaiával tekintve vissza a „boldog békeidőkre”. Persze, ami az ártatlanság korának tűnik, éppúgy feszültségeket hordoz magában...

Krimik esetében fontos, hogy meglepjük a közönségünket, legyen a történetben némi csavar. Hász Róbert sikerrel tromfol rá saját korábbi művére, mert egyrészt olyan szálakat is lezár, amelyet már elveszettnek hittünk, másrészt a rejtély megfejtése után is képes meglepni az olvasót. Ugyan nem a klasszikus „az olvasó a gyilkos” erejével hat a konklúzió, de határozottan merész végjártéknak lehetünk tanúi.

A regény cselekménye nem sok kérdést hagy nyitva, számunkra egy azonban mindenképp megválaszolásra vár: nyomába lép-e Hász Róbert a számos sorozatokban gondolkodó történelmiregény-íróknak (pl. *Bán Mór* vagy *Berkő László*), és a következő években szakmájában jelenteti meg a Fábián Marcell-könyveket, vagy – ahogy tőle megszokhattuk – új tematikák és formai megoldások után néz. Az olvasó egyik megoldással sem jár rosszul, amennyiben az új művek hozzáak az elődök minőségét.

Szívem szerint örömmel találkoznék még Fábián Marcell pandúrnyomozóval, de csak akkor, ha ennek nem Hász Róbert új ötletei látják kárát. Hiszen *A kündétől az Ígéretföldig* csaknem valamennyi könyve képes volt meglepni valamilyen új, izgalmas alapkoncepcióval. Reméljük, a szerző képes megtalálni a középutat a jó értelemben vett szórakoztató irodalom és a „magas” próza között, és Fábián Marcell már bejáratott ösvénye mellett nem szűnik meg új utakat törni sem. (*Hász Róbert: Fábián Marcell és a táncoló halál. Kortárs Kiadó, Budapest, 2019.*) ■

Üvegbe zárt napfény

Szünder Dezső

■ Sok szeretettel köszöntöm a Kedves Olvasót a nyári szünet utáni első lapszám megjelenésének alkalmából! Lassan vége a nyárnak; volt kínzó meleg, embert próbáló özőnvíz, de bízom benne, hogy mindenkinek sikerült egy kicsit pihennie is. Ha az eltelt időszak receptjeit kellene most megosztanom, akkor arra 3 oldal sem lenne elég, ezen kívül igyekszem mindig egy kicsit inkább előre nézni, mintsem arról írni, ami már elmúlt. Most sem lesz ez másképp.

Minden nemzetnek megvan a maga speciális étele. Ami hazánkat illeti, minden bizonnyal az Olvasó is kapásból tudna jó néhány példát említeni, ezért aztán most ezt nem is említeném. A franciák például előszeretettel fogyasztanak csigát, az olaszok tésztát, a németeknél mintha minden állatbélbe lenne töltve, a csehek knédlit fogyasztanak gyakran, a spanyoloké a finomabbnál finomabb, nap érlelte és hajszálvékonyra szeletelt sonka, amelyet kizárólag makkon tartott sertésekből készítenek, a törökök a döner kebabra esküsznek, és a sort folytathatnám napestig. Mi a helyzet a tengerentúlon? Amerika nemzeti eledele nem más, mint a *ketchup*. Mindegy is, hogy mit esznek, legyen az hamburger, hot dog, sült krumpli: mindenféle túlzás nélkül állíthatóan valósággal úszik a ketchupban. Ez persze talán nem lenne elegendő ahhoz, hogy egy étel ikonikussá váljon: az Államokban ezen túl ezzel öntik le a választók a nem megfelelően teljesítő politikusokat, azok szobrait, és minden bizonnyal sokan emlékeznek a *Alfred Hitchcock Psycho* c. filmjére, amelynek emlékezetes, zuhanyzós jelenetében a vért

imitálva ketchupot locsoltak az ominózus zuhanyfüggönyre.

Ebből a népszerű ételből pedig évente világszerte több millió darabot adnak el. Erre talán még maga *Henry J. Heinz* sem gondolhatott, amikor a függetlenség napjának 100. évfordulóján bejegyeztette új találmányát. A ketchup tehát az amerikaiak számára nem csupán egy étel, hanem jelkép; nem is csoda, hogy egy amerikai városban álló víztorony is ketchupos üveget formáz. Mindez 52 méteres magasságával talán a legnagyobb „ketchupos flakon” lehet az egész világon.

Ezek után egyáltalán nem csoda, hogy egy igazi ketchuphívót teljesen hidegen hagy, hogy egyetlen 0,5 literes flakon majdnem 50 darab kockacukrot tartalmaz, mellette pedig annyi sót, amennyi egy ember több hónapnyi bevitele. Szóval, csak óvatosan...

Ezért aztán az igazi ketchup-fanatikusok maguk készítik a kedvenc ételüket, saját szájuk íze szerint, mint ahogy az elmúlt napokban én is tettem. Persze azt nem állítom, hogy egészségesebb lett, azt sem, hogy minden évben vágyom erre a műveletre, de aki a pizzát, az olaszos tésztákat kedveli, annak mindenképpen érdemes egyszer kipróbálnia. Ezen túl nem csupán ízesítésre, de pácolásra is kitűnően alkalmazható. A saját munkával készített termék íze pedig semmivel össze nem hasonlítható, igazán egyedi, különleges végeredményt kapunk. Az összetevők listáját, a fűszerezést, a cukor, só mennyiségét szabályozza mindenki egyedileg, saját szája íze szerint. Egy dologra érdemes odafigyelni: a só, cukor mennyisége és a hőkezelés ideje nem spórolható ki a végtelenségig büntetlenül! Aki egészségesebb terméket szeretne készíteni, az a kevesebb cukor, rövidebb főzés árát kénytelen lesz tartósítószerrel kompenzálni, hiszen nincs annál nagyobb csalódás, amikor a befektetett energia, pénz után nem sokkal egy folyamatosan megromló, penészedő üveget látunk a kamránk polcán. Az én receptem mindenféle tartósítószer nélkül készült, dunsztolás után 0,5-1 évig bontatlan állapotban biztonságosan tárolható, felbontás után azonban azonnal tegyük hűtőbe, és lehetőség szerint néhány héten belül fogyasszuk el. Az összetevőkből elkészített ketchup végső, üvegbe kerülő mennyisége kb. 3-4 liter, melyet tanácsos maximum 0,5 literes üvegekben tárolni.

Tisztítsunk meg és vágjunk apróra 5 db közepes fej hagymát. Egy nagy edényben kevés olívaolajon pároljuk meg, semmiképpen ne pirítsuk. Adjunk hozzá 15-20 gerezd apróra vágott fokhagymát, vegyük kicsit még lejjebb a tüzet, és óvatosan forgassuk össze a hagymával, vigyázzunk rá, hogy éppen csak illata legyen, ne legyen színe. Ezek után keverjük hozzá 5 kg, apró kockára vágott, érett paradicsomot. Eredeti recept szerint Corbari fajtát kellene használni hozzá, de attól tartok, ez a hazai háztartásokat komoly kihívás elé állítaná. Én a Lucullus fajtát használtam, kísérletezzenek bátran Önök is! A paradicsom után tegyünk az edénybe még 5-6 db megtisztított és apróra vágott paprikát. A kápia a legjobb választás, de helyettesíthető bármilyen édes paprikával. Forgassuk össze alaposan, tegyünk hozzá 500 g cukrot, 2,5 dl balzsamecetet vagy vörösborecet, 5 evőkanálnál mustárt, 5 kávéskanál őrölt szegfűszeget, 5 kávéskanál fahéjat, sózzuk, borsozzuk ízlés szerint. Végül tegyük bele 2 db zeller megmosott és összekötött levelét. Alacsony tűzön főzzük addig, amíg minden hozzávaló össze nem esik, tökéletesen meg nem puhul, ez kb. 30 perc. Kóstoljuk meg, ízesítsük, ha szükséges. Vegyük ki belőle a zellerleveleket, dobjuk ki, ezekre már nem lesz szükségünk. A paradicsomos keveréket pürésítsük botmixerrel, majd paradicsompasszírozóval passzírozzuk át vagy egy sűrű szövésű szitán szűrjük át. Az átszűrt folyadékot főzzük tovább, már alacsony lángon, egyre sűrűbben kevergetve, hogy az odakozmálást elkerüljük. A főzést addig folytassuk, amíg sűrű paradicsomszószt nem kapunk. Érdemes próbát tartani: egy kiskanállal vegyünk ki belőle, hagyjuk kihűlni, így vizsgáljuk meg, hogy az állaga megfelelő-e.

Ha elkészült, kifőzött, csírátlanított üvegekbe töltjük még forrón, száraz dunsztban hagyjuk minimum 3 napot, majd a kamra polcára tesszük őket. Az így elkészített ketchup a dunsztolás után azonnal felhasználható.

Jó munkát kívánok! ■